

BAKOS KITTI**KONZULENS: DR. KÖBLÖS ADÉL PH.D EGYETEMI ADJUNKTUS****II. HELYEZÉS**

A JOGCÍMHEZ KÖTÖTTség EGYES KÉRDÉSEI A POLGÁRI PERBEN

1. BEVEZETÉS

Az 1999-ben revízió alá vett törvényi cél értelmében a polgári eljárás rendelkezése az, hogy a természetes személyek és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült jogviták bíróság előtti eljárásban való pártatlan eldöntését az alapelvek érvényesítésével biztosítsa (*Pp. 1. §*). Az eljárási alapelvek történelmi kategóriák, amelyek a társadalmi és gazdasági változásokra reflektálva új orientációs pontok mentén artikulálódnak.² A fejlődés ugyanakkor mindig feszültséggel átitatott. A Pp. novelláris módosításait követően megszűnik a bíróságok „paternalista”, a felek és a társadalmi értékek felett őrkdő pervezetése és az objektív, anyagi igazság felderítésére irányuló kötelezettsége, előtérbe kerül a tisztességes eljárás és a felek rendelkezési jogának érvényre juttatása, és megszűnt a bíróság általános, anyagi jogra is kiterjedő kitanítási kötelezettsége is.³ Ezen változások generálták a jogirodalomban is megjelenő ellentétes álláspontokat az általunk górcső alá vett jogcímhez kötöttség kérdésével kapcsolatban, melyet hűen jellemez *Magyary Géza* évtizedeken át élő gondolata: „Nincs olyan korszak perjogunk történetében, amely nem volna telve panaszokkal az igazságszolgáltatás fogyatkozásai miatt és amelyben ne érezték volna a bíraskodás megjavításának szükségességét.”

A problémakör gyújtópontja: mit tekinthetünk tulajdonképpen a keresetben érvényesíteni kívánt jognak és a kereset jogcímének. Tekintettel arra, hogy a jelenleg hatályos Pp. nem határozza meg a jogcím fogalmát, sőt nem is használja azt, a jogcímhez kötöttség kérdéskörének vizsgálatánál a kialakult bíró gyakorlatból kell kiindulnunk. A jogrendszer egészét, a tételes és hatályos jogszabályok összességét vizsgálva sem találkozunk erre vonatkozó és irányadó törvényi

definícióval,⁴ bár más jogszabályok, különösen a Ptk., ismerik és használják, jóllehet nem definiálják. A civiljogban a fogalom azt az anyagi jogi alapot jelöli, amelyre tekintettel a felperes a követelését érvényesíti.

Mindemellett a bírói gyakorlat egységes abban, hogy a kereseti kérelemhez kötöttség nem jelent egyúttal jogcímhez való kötöttséget is. A bíróság feladata a kereseti kérelem alapjául szolgáló jogviszony elbírálása a jogszabályok helyes alkalmazásával, és a döntést nem akadályozhatja az, hogy a felperes követelésének jogcímét helytelenül jelölte meg (*BH. 1980. 341.*). Tekintve, hogy eme döntés még 1980-ban keletkezett, Haupt Egon cikkei olvasva azt gondolhatnánk, hogy ezen megállapítás még a szocialista igazságszolgáltatás egyik alapvető folyományának és a teljes *officialitás* következményének tekinthető. Éppen ezért - és ennek cáfolatára - csak a 2000 utáni bírói gyakorlatot és eseti döntéseket vizsgáltam dolgozatomban, amelyekben - hiába történt rendszerváltás (utalva Haupt Egon előbb említett paradigmájára) - a jogcímhez kötöttséggel kapcsolatban kimondott tételekben álláspontom szerint a mai napig *status quo* van (*BH 2004. 504.; BH 2004. 250.; BH 2003. 362.; ÍH 2004. 97.; BDT 2006. 43.; BDT 2007. 69.*). Azt azonban, hogy a kételyek továbbra sem tűntek el, mutatja az a tény is, hogy még 2008-ból is találunk olyan döntést a bírói gyakorlatban, amely a korábbi álláspontot erősíti meg. Első olvasatban a jogesetek kontextusában rávilágítunk, hogy a Legfelsőbb Bíróság és más bíróságok, főleg az ítélőtáblák mit tekintenek tulajdonképpen a kereset jogcímének, és mit értenek az ahhoz való nem kötöttség alatt. Ezt követően sor kerül a vonatkozó jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések bemutatására a kommentárbeli és tudományos magyarázatok összegzésével, majd a bírói gyakorlat elemzésével felállított megállapításból - az *argumentum a contrario* jogdogmatikai elvvel operálva - kísérletet teszünk következtetni arra, hogy mit tekinthetünk jogcímhez kötöttségnek, amely irányadó törvényi definíció hiányában az érvek és ellenérvek rendszerének kiindulópontját jelenti dolgozatomban.

A Pp. a kereset kötelező tartalmi elemei között előírja az érvényesíteni kívánt jog megjelölését (*Pp. 121. § (1) bek. c) pont*). Kérdés, hogy a *Pp. 3. § (2) bekezdésében* megfogalmazott kereseti kérelemhez kötöttség magában foglalja-e a keresetben megfogalmazott jogi minősítéshez való kötöttséget is.⁵ Ezen elvnek megfelelően ma már a felek határozzák meg a per tárgyát, és a szocialista eljá-

rási hagyományok levetközésével a jogirodalomban is megindult a vita, hogy a bíróság kérelemhez kötöttsége kiterjed-e a felek által közölt jogállításra is, vagy sem⁶; azaz a bíróság jogosult-e figyelmen kívül hagyni a kereseti kérelem alapjaként megjelölt jogcímet.⁷

Utalva a problémakör komplexitására és jelentőségére: a kérdéskör a felek rendelkezési jogán kívül még a Pp. számos alapelvével és alkotmányos követelményekkel is konfrontálódik. Érinti még a perhatékonyság elvét, a bíró tájékoztatási kötelezettségét a bizonyítandó tények és a jogi képviselő fél nélkül eljáró fél vonatkozásában is, a felek egyenjogúságát, és bár nem a Pp. alapelvei közé sorolható, de a *res iudicata* kérdéskörét is. A perhatékonyság elve a feleknek a perek ésszerű időn belül történő befejezésének jogával kapcsolatban kerül előtérbe, hiszen ha a bíró valamennyi lehetséges jogcímet számba véve dönti el a pert, akkor az a per elhúzódtásához vezethet. A tájékoztatási kötelezettség vonatkozásában a bírónak egyik törvényi rendelkezés sem ad lehetőséget arra (Pp. 3 § (3) *bekezdés* és Pp. 7. § (2) *bekezdés*), hogy az anyagi jogokra is kiterjedő tájékoztatással lássa el a feleket, amely problémát okoz a bizonyítandó tények meghatározásánál és a felek perbeli egyenlőségének biztosításánál az alperes védekezési lehetőségeinek vonatkozásában. Emellett, tekintettel arra, hogy 2004 óta uniós állam vagyunk, a közösségi jog bíróság általi alkalmazásával kapcsolatosan is aktuális és jelentős a kérdés.

A dolgozat utolsó harmadában az osztrák, német és a francia szabályozás bemutatására kerül sor. Jelent-e a keresetben megjelölt érvényesíteni kívánt joghoz való kötöttség más országokban is problémát? Hogyan és milyen szabályozási módszerrel próbálják a feszültségeket csökkenteni? A külföldi szabályozás elemzésének és vizsgálatának beemelésére nem utolsó sorban, egy esetlegesen a jövőben kialakítandó jogalkotói koncepció elősegítése érdekében került sor.

2. A KIALAKULT BÍRÓI GYAKORLAT MINT KIINDULÓPONT

a) Általános megállapítások

A Legfelsőbb Bíróság 1950-ben kelt 4. számú elvi döntéséig visszamenően, amely először mondta ki azt, hogy „ha a követelést alátámasztó, fél által előadott tények valóban bizonyulnak, és azok a kereseti követelést megalapozzák, akkor egymagában a jogcím helytelen megnevezése a kereset elutasításának alapjául nem szolgálhat”,⁸ a szocialista perjog korszakán átívelve napjainkig egysé-

ges a bírói gyakorlat abban, hogy a bíróság a keresetben megjelölt jogcímhez nem kötött. A bíróság feladata a kereseti kérelem alapjául szolgáló jogviszony elbírálása, és a döntést nem akadályozhatja az, hogy a felperes követelésének jogcímét helytelenül jelölte meg (*BH. 1980. 341.*). Ugyanezen alapmegállapítás érvényesül az ellenkérelem esetében is: a bíróság az előterjesztettekhez képest más jogcímen is elutasíthatja a védekezést, ha e más jogcím figyelembevételére külön bizonyítás nélkül adat (tény) áll rendelkezésére (*BDT 2008. 104.*).

A *BDT 2007. 32.* számú döntés szerint a bíróság a kereseti kérelemben megjelölt jogcímhez nincsen kötve, a jogcím téves megjelölése esetén a jogviszonyt a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően kell minősíteni. Ha azonban a fél kifejezetten kéri valamely jogcím mellőzését, a kereseti kérelemhez kötöttség elvét sérti a bíróság, ha ennek ellenére az adott jogcím alapján dönti el a jogvitát. Az nem kétséges tehát, hogy a bíróság a kereseti kérelem jogcíméhez nincsen kötve és téves jogcím megjelölés esetén a keresettel perbehozott jogviszonyt a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően minősítheti (*EBH. 2004. 1143.*), ez azonban nem vezethet odáig, hogy a bíróság - a kereseti kérelemhez kötöttség elvét figyelmen kívül hagyva - olyan jogcím alapján hozhatná meg érdemi határozatát, amelyre figyelemmel a felperes döntéshozatalt már kifejezetten nem kér (*BDT 2007. 32.*). Itt a felek rendelkezési joga már korlátot szab a jogviszony elbírálására vonatkozóan. A másik korlát a *BH. 2007. 20.* számú döntésben jelenik meg, ahol a bíróság a kártérítés miatt folyó perekben csak a keresetben meghatározottösszagszerűséghez van kötve, azaz, nem ítélt meg többet, mint amelyre a kereset irányul, viszont helytelen megjelölés esetén a jogviszonyt másként is minősítheti. Különösen releváns ez akkor, amikor valamely szerződésszegésből eredő kár megtérítését a *Ptk. 339. § (1) bek.* (felelősség szerződésen kívül okozott károkért) alapján követelik vagy fordítva (*BDT. 2001. 410.*) Ha a jogcímhez kötöttség elvét követnénk, a keresetet rossz jogszabályi hivatkozás vagy helytelen megnevezés miatt ezen kártérítési pereknél el kellene utasítanunk, és a felperes, ha követelését érvényesíteni szeretné, azt az új jogcím megnevezésével és új kereset benyújtásával tehetné meg.

A következő sarkalatos pont e kérdéskörben az, hogy annak ellenére, hogy a bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van, a Pp. alapelvi rendelkezésként azt is kimondja, hogy ezeket a kérelmeket nem alakszerűségük, hanem tartalmuk szerint kell elbírálni. Több dön-

tés is rögzíti, hogy a kialakult bírói gyakorlat egyértelmű - kérelemhez és nem jogcímhez kötöttség elve érvényesül, hiszen a pert a felek tényleges akarata és a kereset tartalma szerint kell elbírálni (*Baranya Megyei Bíróság 1. Pf. 20 136/2001/4.; EBH 2006. 1422.; BDT 2005. 1224.; BDT 2006. 43.; 2008. 70.*). Ha a keresetben foglalt és előadott tények nem állnak összhangban a jogvita fél általi jogi minősítésével, akkor a bíróságnak a kereset tartalmának megállapítása és a jogvita érdemi eldöntésének során a rendelkezésre álló tényekből, és nem a téves jogi minősítésből kell kiindulnia. A követelés jogcímének hiányos vagy téves megjelölése tehát mindezekből következően a bíróságot nem köti, a felhozott tényekre okszerű következtetéssel a megfelelő jogszabályt kell alkalmaznia (*BDT 2007. 69.; Legfelsőbb Bíróság Pf. 21 020/1997*). A határozat meghozatalához és a helyes jogi minősítéshez tehát valamennyi ténynek, adatnak és bizonyítéknak rendelkezésre kell állnia (*EBH 2004. 1143.; BH 2007. 261.*). A fél által előadott tények (és nem a jogszabályi hivatkozás) alapozza meg a kereset tárgyában való döntést és a jogvita eldöntésének kereteit (*BDT 2006. 43.; BDT 2007. 69.; BDT 2008. 70.; ÍH 2007. 172.*).

A vizsgálódás során két esetben találtam a fentiektől eltérő állásfoglalást: az egyik 2001-ből a *Zala Megyei Bíróság Polgári és Gazdasági Kollégiumának* állásfoglalásai között a *2/2001. számú vélemény*, a másik a Fővárosi Ítéltábla *ÍH 2004. 30. számú döntése*. A *Zala Megyei Bíróság 2/2001. számú véleménye* szerint „a jogcímhez kötöttség a bíróságok előtt általában érvényesül. A jogi minősítés jogcímként való értékelését mindig az adott ügyszó, a kereset (kérelem) jellegéhez mérten kell elvégezni.” A Fővárosi Ítéltábla döntése pedig elsősorban abban tér el a fentiekben kifejtett bírói gyakorlattól, hogy jogcím alatt azt a jogi célt érti, amit a felperes keresetével el kíván érni, és amelyhez a bíróság a kérelem elbírálása során mindvégig kötve van. Ennek természetes következménye pedig, hogy a bíróság döntését nem kizárólag a kereseti kérelemben megjelölt jogszabályi hivatkozásokra alapíthatja (*ÍH 2004. 30.*).

b) Példák a bírói gyakorlatból

A dolgozatban felhasznált bírói döntésekből az alábbi jogeseteket választottam ki annak szemléltetésére, hogy vajon mit ért a bírói gyakorlat a „jogcímhez nem kötöttség” alatt:

A Fővárosi Ítéltábla *ÍH 2004. 97. számú* döntésének alapjául szolgáló jogvitában a felperes keresetében az alperessel folytatott közös gazdálkodásra és

az abból eredő vagyonszaporulatra hivatkozva 10 241 000 Ft és annak kamatainak megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Az elsőfokú bíróság 2 124 000 Ft tőke és kamatainak mértékéig megalapozottnak tartotta a követelést, ezt meghaladóan azonban elutasította. Ítéletét azzal indokolta, hogy a peres feleknek az elszámolási viszonyból fakadóan nem áll fenn egymással szemben kötelezettsége, azonban a felperesnek az alperesi gazdaság irányításában végzett tevékenysége ellenérték nélkül maradt, amelyet munkabér és jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint ítelt meg a felperes részére. Az ítélet ellen bejelentett fellebbezésében az alperes azt kifogásolta, hogy a bíróság túlterjeszkedett a felperes kérelmén, hiszen a felperes vele szemben nem támasztott munkabérből eredő igényt, és a jogalap nélküli gazdagodás szabályaira sem hivatkozott. A Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú ítéletet helyben hagyta azzal az indoklásbeli módosítással, hogy a felperes nem munkabér, hanem megbízási díj címen tarthat igényt követelésére.⁹

A Fővárosi Ítéltábla az *ÍH 2004. 30.* számú döntésének alapjául szolgáló jogvitában a felperes a keresetében a *Ptk. 94., 99., 112. és 117. §-aira* hivatkozva annak megállapítását kérte, hogy a közte és az alperes között létrejött adásvételi szerződés alapján történt földhivatali bejegyzés során a földhivatal tévedett, amikor az alperes részére a vitássá tett tulajdoni hányadtól eltérő mértékben jegyezte be az alperes tulajdoni hányadát. Az elsőfokú bíróság helyt adott a keresetnek annak ellenére, hogy bár a felperes által felhozott jogszabályi rendelkezések nem alapozzák meg a felperes keresetét, azonban a tulajdonjog bejegyzésekor hatályban volt *1972. évi 31. tvr. 30. § (1) bek. c) pontja* értelmében kérhette a bejegyzés kiigazítását. A Fővárosi Ítéltábla, mint másodfokú bíróság az elsőfokon eljáró bíróság ítéletét annak helyes indokai alapján helyben hagyta.

A *BDT 2001. 410.* számú döntés esetében az alperes fellebbezésében azt sérelmezte, hogy a felperes keresetét a *Ptk. 6. §-ából* eredő kártérítésre alapította, azonban az elsőfokon eljáró bíróság a *Ptk. 5. § (2) bekezdése* alapján állapította meg az alperes kártérítési felelősségét annak ellenére, hogy erre a felperes keresetében nem hivatkozott. A Fejér Megyei Bíróság, mint másodfokon eljáró bíróság kifejtette, hogy a bíróság a keresetben megjelölt jogcímhez nem kötött, így nem csupán a felperes által megjelölt jogszabályi hivatkozás alapján ítélni

alaposnak a felperes követelését. Ennek keretében végül az alperes kártérítési felelősségét a *Ptk.* 205. § (4) bekezdésére, illetve 339. §-ára támaszkodva állapította meg az együttműködési kötelezettség megsértése miatt.

Az első jogesetben azt láthatjuk, hogy a felperes keresetében az érvényesíteni kívánt jogot nem jogszabályhely szerinti idézéssel határozta meg, hanem körülírással, míg a második két esetben a felperes keresetének alátámasztására konkrét (egy vagy több) jogszabályi rendelkezést is megjelölt. Ennek ellenére azonban azt tapasztalhatjuk, hogy a bíróság függetlenül attól, hogy a felperes akár jogszabályi hivatkozással, akár anélkül, csupán nevesítéssel vagy körülírással jelölte meg keresetének jogcímét, ehhez egyáltalán nem kötött, hiszen valamennyi esetben maga keresett jogszabályi alapot a követelés megítélhetőségére, és minősítette a jogviszonyt a rendelkezésre álló tények alapján (ha volt jogszabályi alap a rendelkezésre álló tények alapján). A jogesetek vizsgálatából tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a bírói gyakorlat a kereset jogcíme alatt az érvényesíteni kívánt jogot és jogviszony felperes általi bármilyen formában történő jogi minősítését érti, melyhez egyáltalán nem tekinti magát kötöttnek, hiszen valamennyi esetben olyan jogcím és jogszabályi rendelkezések alapján döntött, amelyre a felek nem hivatkoztak (természetesen, ha a megítéléshez szükséges tények rendelkezésre álltak.)

Nem olvasható ki azonban tisztán a bírói gyakorlatból a fentiekkel összefüggésben a keresetváltoztatás kérdése, amennyiben a keresetváltoztatás érinti a keresetben megjelölt érvényesíteni kívánt jogot is (*tágabb értelemben vett keresetváltoztatás*).¹⁰ A bírói gyakorlat vizsgálatából nem határozható el élesen egymástól az, hogy a jogcímhez nem kötöttség tételére hivatkozva mi az, amit a bíróság még keresetváltoztatás nélkül megítélhet, és az érvényesíteni kívánt jognak mely módosítása az, amely már keresetváltoztatást igényel ahhoz, hogy a bíróság a felperes követelését alaposnak minősítse. Amennyiben tehát a bíró a jogcímhez nem kötöttség elvének megfelelően a rendelkezésre álló tények alapján olyan jogalapon dönthet, amilyeneken akar, kimunkált bírói gyakorlat hiányában elmosódottá válik a határvonal a jogcímhez nem kötöttség és az érvényesíteni kívánt jogra is kiterjedő keresetváltoztatás között. Annak ellenére tehát, hogy a Legfelsőbb Bíróság eseti döntéseiben egyértelműen megjelenik az, hogy a jogalap helytelen megnevezése miatt a keresetet nem lehet elutasítani,

nem lehet pontosan meghatározni azt, hogy a bíró tulajdonképpen mihez van kötve, és mihez nem – különösen, ha nem marasztalásra (tipikusan valamilyen pénzüsszeg megfizetésére), hanem megállapításra vagy jogalakításra irányul a kereset.

c) „És, mégis jogcímhez kötött?” – azaz a jogcímhez kötöttség kérdése a közigazgatási perekben

A Ket.¹¹ 109. § (1) bekezdése rendelkezik a közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatáról és meghatározza a felülvizsgálati kérelem előterjesztetésének személyi, tárgyi, tartalmi feltételeit. Ennek értelmében az ügyfél, illetve az, aki-re nézve a határozat kifejezett rendelkezést tartalmaz, az őt érintő rendelkezés tekintetében, kérheti a hatóság jogerős határozatának bírósági felülvizsgálatát jogszabálysértésre való hivatkozással.

A Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiumának az aktuális jogalkalmazási kérdésekről szóló, a közigazgatási bírák részéről felmerült aktuális jogalkalmazási kérdésekre vonatkozó és az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében közzétett véleménye és a KK. 34. számú állásfoglalás szerint a kereseti kérelemhez kötöttség elve a közigazgatási perben (azaz közigazgatási határozatok bírósági felülvizsgálatánál) is érvényesül, hiszen a Pp. 324. § (1) bekezdése szerint a közigazgatási perben a törvényben meghatározott eltérésekkel az általános szabályokat is alkalmazni kell. A bíróság részére az érdemi döntés kereteit a felperes által megjelölt jogszabálysértés határozza meg, amennyiben azonban a bíróság a keresetlevélben megjelölt jogszabálysértést nem állapítja meg, azaz nem látja megvalósulónak, más - a megjelölttől érdemben eltérő - jogszabálysértésre alapítva határozatát, nem dönthet a támadott közigazgatási határozat hatályon kívül helyezéséről vagy megváltoztatásáról (BH 2001. 406.; BH 1999. 192.). A felperes számára nyitva áll a lehetőség, hogy a jogszabálysértés körében konkrét jogszabályi rendelkezéseket nevezzen meg, ez azonban nem jelenti azt, hogy ehhez a megjelöléshez (a paragrafus szerinti idézéshez) kötve lenne a bíróság, ha az indokolás egyébként érdemben alapos. Nem akadályozza azonban a felülvizsgálatnak az, ha a fél a keresetlevélben nem jelöli meg a konkrét jogszabályi hivatkozást, elegendő, ha sérelmét egyértelműen körülírja, hiszen a közigazgatási perekben is érvényesül a Pp. 3. § (2) bekezdésében foglalt elv, mely szerint a kérelmeket, nyilatkozatokat tartalmuk, és nem megnevezésük szerint kell elbírálni (KK 34.).

Mindebből tehát az következik, hogy a jogcímhez kötöttség a közigazgatási perben - eltérően a többi pertípustól - érvényesül, mégpedig olyan formában, hogy a bíróság a felperes által felhozott jogszabálysértés belső összefüggéseihez, tartalmához kötött, hiszen a közigazgatási határozat jogszabálysértő jellegét csak a keresetben megjelölt jogszabálysértés határai között vizsgálhatja.¹² A jogcímhez kötöttség másik formája, mint a megjelölt, konkrét jogszabályhelyhez való kötöttség azonban itt sem érvényesül, hiszen a törvény *expressis verbis* nem írja elő azt, hogy az alapul szolgáló jogszabálysértést milyen formában, jogszabályi hivatkozással vagy anélkül kell-e meghatározni.

3. MIT TEKINTHETÜNK A KERESET JOGCÍMÉNEK?

A jogcímhez kötöttség illetve nem kötöttség kérdése a bírói gyakorlatban jelent meg, és a megvizsgált jogesetekből azt a következtetést vonhattuk le, hogy a jogcímhez nem kötöttség fogalmát a következőképp definiálhatjuk: a bíróság a vitás jog vagy jogviszony felperes általi jogi minősítéséhez, függetlenül attól, hogy azt konkrét jogszabályi hivatkozással vagy anélkül jelölte meg, nem kötött, hanem a jogszabályok helyes alkalmazásával kell a jogvitát eldöntenie. Ebből a megállapításból tehát *argumentum a contrario* azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a jogcímhez kötöttség azt jelenti ebben a kontextusban, hogy a bíró az adott jogviszony felperes általi jogi minősítéséhez, az érvényesíteni kívánt jog megjelöléséhez, azt akár egy vagy több jogszabályhely beidézésével, akár csak körülírással tette meg a felperes, kötött, és a jogvitát ezen jogi rendelkezések alkalmazásával és figyelembe vételével kell eldöntenie. Ennek megfelelően a bírói gyakorlat fényében jogcím alatt az érvényesíteni kívánt jog és a vitás jogviszony felperes általi jogi minősítését értjük, melynek megjelölésére két lehetőség áll nyitva előttünk: vagy a tárgyi jog segítségül hívásával, azaz magával a tételes jogszabállyal tehetjük ezt meg, vagy pedig az egyénhez kapcsolódó alanyi jog, a tárgyi jog által védett, érvényesítésre alkalmas jogosultság, a követelés alapjául szolgáló jogviszony szöveges körülírásával. Ezt a vonalat követi a Szabó Imre által szerkesztett kommentár is.¹³

Minde mellett a szakirodalomban különböző definíciókat találunk a jogcím fogalmára vonatkozóan. A Pp. 121. § (1) bekezdésének c) pontja szerint a pert keresetlevéllel kell megindítani és a keresetlevélben többek között fel kell tüntetni az érvényesíteni kívánt jogot, az annak alapjául szolgáló tényeknek és azok

bizonyítékainak előadásával. A kommentárok szerint az érvényesíteni kívánt jog, ha azt a kereset elemei között keressük, a kereset tárgyaként jelenik meg, vagyis a kereset jogcíme.¹⁴ Ez lehet bármely anyagi jogban meghatározott követelés, jog vagy más jogviszony, melynek meghatározó és elsődleges jellemzője az anyagi jogi jelleg.¹⁵ Nem szól azonban a törvényhez fűzött kommentár arról, hogy az érvényesíteni kívánt jogot, azaz a kereset tárgyát – jogcímét, absztrakt (jogviszonyra és követelésre vonatkozóan) vagy konkrét (jogsabályi hivatkozással) módon kell-e megjelölni, csupán annyit említ, hogy annak megjelölése feltétlenül szükséges, egyértelműnek kell lennie, és azt nem pótolhatja a keresetben előadott tényállítás.¹⁶ A bíróság az ügygel csak a kereset által meghatározott határokon és korlátokon belül foglalkozhat,¹⁷ felmerülhet tehát a kérdés, hogy a kereset mely elemét (a kereset tárgyát, alapját vagy a kereseti kérelmet) tekinthetjük ilyen korlátnak, ha a jogcímhez kötöttség kérdéskörét vizsgáljuk. A szakirodalomban uralkodó nézet szerint az érdemi döntés korlátaait mindenképpen a kereset tartalma, azaz a határozott kereseti kérelem jelöli ki (nem pedig a keresetben megjelölt jogsabályi hivatkozás vagy érvényesíteni kívánt jog),¹⁸ és a bíróság ítéletét csak a peres felek által elért tényekre alapíthatja (kereset alapja).¹⁹

A következő fogalmi kör a civiljogban használt megközelítéshez hasonlít. *Kengyel Miklós* szerint a jogcím „anyagi jogi értelemben az alanyi jogosultságnak a tárgyi jogban alkalmazott megnevezése, ami alapján az egyik jogosultság megkülönböztethető a másiktól pusztán azáltal, hogy az adott megnevezéshez határozott a tárgyi jogban részletesen körülírt jogi tartalom kapcsolódik.”²⁰ A *Koncepció* szerint „az érvényesíteni kívánt jogosultságot vagy jogviszonyt (kereset tárgyát) meghatározó jogsabályhely a kereset, mint igény jogi alapja.” Ezen létező jogsabályhely hiányában a kereset éppúgy megalapozatlan jogilag, mint az ítélet indokolási része jogsabályi hivatkozások hiányában, ugyanakkor maga a *Koncepció* sem követeli meg a jogi alap jogsabályhely szerinti megjelölését.²¹ A kereset megalapozottságához természetesen nélkülözhetetlen egy olyan jogsabály léte, amely a felperesnek az általa hivatkozott tények alapján alanyi jogot ad, vagy az általa hivatkozott joghatást lehetővé teszi, azonban a jogsabályok ismerete a bíróság, nem pedig a peres felek feladata (*iura novit curia*).²² Emellett a jogban járatlan felektől egyébként sem várható el az alapul szolgáló jogsabályi rendelkezések paragrafus szerinti meghatározása és

megnevezése.²³ A bíróság feladata tehát a jogvita alapjául szolgáló jogviszony elbírálása, és nem a felek által hivatkozott jogszabályi rendelkezések ellenőrzése.²⁴ Ebbe a sorba illenek be a jogi szakszótárakban fellelhető fogalom-meghatározások is, melyek értelmében a jogcím az a rendelkezés vagy jogintézmény, amely az adott magatartást előírja,²⁵ azaz valamilyen jogi helyzet fennállására tulajdonképpen van egy normatív alap, amely a magatartást lehetővé teszi az egyén számára. A jogalap általánosságban véve azt jelenti, hogy valaki jogilag releváns cselekvésével vagy mulasztásával kapcsolatban egy, a jog által támogatott és meghatározott alapra, például egy jogszabályra vagy szerződésre tud hivatkozni.²⁶

Ezen nézetek szerint (második és harmadik fogalmi csoport), tekintettel arra, hogy a Pp. jelenleg nem követeli meg kifejezetten a jogcímnek az alak-szerű, azaz jogszabályhelyre történő hivatkozással történő megjelölését, azt a felperes körülírással vagy más arra alkalmas, de egyértelmű módon is megteheti.²⁷

A negyedik álláspont szerint, amennyiben a kereset jogcímének az érvényesíteni kívánt jog konkrét jogszabályhely szerinti megjelölését értjük (azaz a felperes követelését valamely konkrét jogszabályhely(ek)re alapozza), a perben mindenképpen a kereseti követelésből kell kiindulni, amelyről a bíróságnak döntenie kell, és amelyet a felperesnek kifejezetten meg kell határoznia keresetlevelében.²⁸ Haupt Egon szerint e közlésnek egzaktnak és pontosnak kell lennie, amelyet másként megjelölni, mint az alkalmazandó jogszabályra való hivatkozással nem lehet. Éppen ezért a jog megjelölése nem képezheti értelmezés tárgyát. A keresetet tehát mindig egy meghatározott címre, konkrét jogszabályhelyre kell alapozni, hogy az minden más követeléستől megkülönböztethető legyen. Ez csak úgy lehetséges, ha a felperes az érvényesíteni kívánt jogot képzett jogász nyelven jelöli meg, amelyre az alperes reflektál.²⁹ Mindebből az következik, hogy az érvényesítendő jogot nem lehet pusztán a tények vagy bizonyítékok előadásával megjelölni, valamint nem elegendő a jogi szakkifejezésekkel történő körülírás sem. Ezt támasztja alá az is, hogy az időközben megszületett novelláris módosítások következtében a polgári bíróság számára ma már nem az objektív igazság felderítése a cél, hanem a pert a felek által elé-terjesztett peranyagok alapján kell eldönteni.³⁰

Anélkül, hogy jogalkotói rendezés hiányában állást foglalnánk abban a kérdésben, hogy mit tekinthetünk a kereset jogcímének, a hatályos jogszabályi rendelkezések bemutatása után megkíséreljük felvázolni a jogcímhez kötöttség problémakörének érveit és ellenérveit azzal a feltevessel, hogy kiindulópont alatt a bírói gyakorlat elemzéséből, és abból *argumentum a contrario* levont, a fentiekben már bemutatott következtetéseket értjük. Amennyiben a vizsgálódás során eltérő eredményre vezet az, hogyha a felperes keresetének jogcímét konkrét jogszabályhelyre hivatkozással vagy csak körülírással jelöli meg, kíséreltet teszünk ennek bemutatására is.

4. A HATÁLYOS JOGSZABÁLYI RENDELKEZÉSEK

Az alapul szolgáló és a téma vizsgálata szempontjából releváns jogszabályi rendelkezések tekintetében a Pp. alapelvi rendelkezései közül a 2. § (1)-(2) bekezdéséből, 3. § (1)-(3) bekezdéséből és a 7. § (1) bekezdéséből kell kiindulnunk, valamint meg kell néznünk az érdemi döntés korlátaira (Pp. 213. § és 215. §), az anyagi jogerő szabályaira (Pp. 229. § (1) bek.) vonatkozó rendelkezéseket, és a fentiekhez kapcsolódó kommentárbeli és tudományos magyarázatokat is.

a) A perhatékonyság elve

A perhatékonyság elve a feleknek a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát juttatja kifejezésre az *Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok védelméről* szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt egyezmény 6. cikk 1. pontjának³¹ és az Alkotmány³² 57. § (1) bekezdésének megfelelően. A rendelkezés célja a polgári perek elhúzódásának megakadályozása, melynek keretében a Pp. 2. § (1) bekezdése fogalmazza meg a bíróságoknak azon a feladatát, hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényre juttassa.

A perek ésszerű időtartama csak az adott ügy konkrét, egyedi körülményeinek vizsgálata keretében határozható meg. Ennek keretében figyelemmel kell lenni többek között a jogvita tárgyára és természetére (Pp. 2. § (2) bek.), az ügy ténybeli és jogi megítélésének bonyolultságára és a bizonyítás terjedelmére is. A bizonyítás terjedelme vonatkozásában különösen arra kell felhívunk a figyelmet, hogy a bizonyítás lehetőleg ne terjedjen ki a per eldöntése szempontjából nem releváns tényekre,³³ így a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog, mint a törvényben kifejezésre juttatott alapelv összefüggésben áll a

peranyag-szolgáltatás elvével, a bíróság tájékoztatási kötelezettségével, a releváns tények meghatározásával, és ezáltal a jogcímhez kötöttség kérdésével is.

b) A felek rendelkezési joga és az érdemi döntés korlátai

A Pp. 3. § (1)-(2) bekezdése értelmében a bíróság a polgári ügyek körében felmerült jogvitát az erre irányuló kérelem esetén bírálja el. Ilyen kérelmet - ha törvény eltérően nem rendelkezik - csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő, továbbá a bíróság - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A bíróság a fél által előadott kérelmeket, nyilatkozatokat nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint veszi figyelembe. E rendelkezés 2000. január 1-jétől hatályos.

A rendelkezési elv az egyik legfontosabb működési jellegű és speciálisan a polgári eljárásra jellemző alapelv,³⁴ amely a törvényhez fűzött kommentár szerint orientálódási pontot jelent a feleknek és a bíróságnak a per tárgyához való viszonyában.³⁵ A felek rendelkezési joga magában foglalja azt, hogy a felek perbeli alanyi jogaikkal és a védelemhez szükséges bizonyítási eszközökkel (természetesen a jóhiszemű eljárás követelményeinek megfelelően) szabadon rendelkezhetnek,³⁶ továbbá, hogy az eljárás személyi és tárgyi kereteit, valamint menetének egy részét is meghatározhassák;³⁷ azaz tulajdonképpen „a fél az ügy ura”.³⁸

A felek rendelkezési jogának kérdése alkotmányos aspektusokat is érint. Az Alkotmánybíróság az 1/1994. (I. 7.) AB határozatában kifejtette, hogy a feleket megillető rendelkezési jog tulajdonképpen azt jelenti, hogy a fél anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezhet, melynek keretében mindenkinek szabadságában áll anyagi jogainak eljárási érvényesítése. Eljárásjogi értelemben pedig a fél rendelkezési joga az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, melynek megvonása sérti az Alkotmány 54. § (1) valamint 57. § (1) bekezdését. Az Alkotmánybíróság 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában pedig az emberi méltósághoz való jogot az ún. „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekintette, mely magában foglalja az egyén önrendelkezési jogát is.

A Pp. 3. § (2) bekezdése tartalmazza a bíróság kérelemhez kötöttségének elvét (a felek önrendelkezési jogának legfontosabb joghatását), melynek értel-

mében a bíró a már megindult eljárásban kötve van a felek által előterjesztett kérelmekhez. Ez azt jelenti, hogy a bíróság olyan kérdésekben, amelyekre vonatkozóan a felek nem terjesztettek elő kereseti kérelmet, ellenkérelmet, avagy vizontkeresetet, nem dönthet.³⁹ A Pp. 215. § szerint a bíróság érdemi döntésének a felperes keresete szab határt, azaz a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen, azonban a bíróság köteles azt kimeríteni is, tehát kevesebből sem dönthet, mint a kereseti kérelemben foglaltak (*az ítélet teljességének követelménye; Pp. 213. § (1) bekezdése*).⁴⁰ E vonatkozásban ugyanis különösen hangsúlyos szerepet kap azon rendelkezés, amely szerint a kérelmeket (nyilatkozatokat) nem alakszerű megjelölésük, hanem tartalmuk szerint kell megítélni és minősíteni.

c) A peranyag-szolgáltatás (tárgyalási elv) és a felek perbeli esélyegyenlőségnek elve, valamint a bíróság tájékoztatási kötelezettsége

A peranyag-szolgáltatás elve határozza meg a felek és a bíróság feladatait a bizonyítási eljárásban, azaz tulajdonképpen arra a kérdésre ad választ, hogy kinek, a feleknek vagy a bíróságnak a feladata a per elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása.⁴¹

A Pp. 3. § (3) bekezdése értelmében a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok feltárása, megjelölése, rendelkezésre bocsátása - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a feleket terheli. A törvény által meghatározott esetben azonban hivatalból a bíróság is elrendelhet bizonyítást,⁴² amely főleg azokban az esetekben jelenik meg, ahol az ítélet megalapozottságához olyan társadalmi vagy speciális érdek fűződik, amely nem függhet attól, hogy a felperes vagy az alperes a bíróság elé tárja-e bizonyítékait vagy sem.⁴³ Az *officialitás* elvének azonban ezekben az esetekben sincs elsődlegessége a felek rendelkezési és peranyag-szolgáltatási jogával szemben, hiszen a bíróság csak akkor rendelheti el hivatalból a bizonyítást, ha a felek nem tettek erre irányuló indítványt.⁴⁴

A bizonyítandó tényeket tehát elsődlegesen a feleknek kell a bíróság elé tárniuk, hiszen az ő érdekükben áll az, hogy a bíróság a per eldöntése szempontjából releváns tényeket igaznak és valónak fogadja el (*Pp. 164. § (1) bek.*). A bíróság kötelezettsége pedig, mindemellett az hogy a feleket, függetlenül attól, hogy jogi képviselővel vagy anélkül járnak el, tájékoztassa többek között

a jogvita eldöntése érdekében bizonyításra szoruló tényekről (*Pp. 3. § (3) bek.*); azaz melyik félnek, pontosan mit kell bizonyítania pernyertessége érdekében, és ha ez sikertelen marad, akkor ki viseli ennek következményeit.⁴⁵ A tájékoztatás keretében nem elegendő a feleket a bizonyítandó tényekről általánosságban tájékoztatni, hanem az adott ügyben konkrétan, a kereset tárgyától függően, egyediesített formában kell ismertetni őket a bizonyítási teher alakulásával együtt. Ennek megfelelően abban az esetben, ha a kereseti kérelem, ellenkérelem módosul, akkor szükség szerint kell az előzetes tájékoztatás tartalmát kiegészíteni, illetve módosítani (*P. 26/2002. és P. 27/2002 elvi vélemény és ajánlás – Fejér Megyei Bíróság Polgári-Gazdasági-Közigazgatási Kollégiuma*). Azt, hogy a per eldöntése vagy a jogvita elbírálása szempontjából konkrét esetben mely tényeket tarthatjuk relevánsnak, az anyagi jogi jogszabályok rendezik, és az eset összes körülményeinek vizsgálata alapján a perben elbírálandó jogviszony szempontjából a bíróságnak kell ezt értelmezni,⁴⁶ és ügyelnie arra, hogy a bizonyítás a per eldöntése szempontjából nem releváns tényekre ne terjedjen ki (*Pp. 133. § (2) bek.*).

A felek egyenjogúsága és perbeli esélyegyenlősége a törvény előtti egyenlőség (*Alk. 57. § (1) bek.*) és az igazságszolgáltatás egységességének, mint alkotmányos elveknek az eljárásjogi vetülete.⁴⁷ Ennek keretében a bíróság köteles segítséget nyújtani a feleknek az esélyegyenlőség biztosítása érdekében és elő kell segítenie a felek jog- és érdekérvényesítését. A felek az eljárás folyamán azonos súlyú jogokkal és kötelezettségekkel kell, hogy rendelkezzenek, egyik fél sem kaphat többletjogosultságot, és az alperes részére is biztosítani kell azt, hogy az érvényesíteni kívánt követeléssel szemben érdemi védekezését egyenlő feltételek mellett terjeszthesse elő (*fegyveregyenlőség elve*).⁴⁸ Ezen követelmények biztosítása érdekében tartalmazza tehát a jogi képviselő nélkül eljáró fél vonatkozásában a *Pp. 7. § (2) bekezdése* a bíróság kitanítási kötelezettségét, ahol a bíróság a fél kérelmére tájékoztatást nyújt perbeli eljárási jogairól és kötelezettségeiről, azonban ez a tájékoztatás sem érintheti az anyagi jogi kérdéseket és az azokhoz kapcsolódó jogszabályi rendelkezéseket, hiszen sértené a felek rendelkezési jogát és a perbeli esélyegyenlőség elvét.⁴⁹

A bíróságnak a két elv vonatkozásában felmerülő tájékoztatási kötelezettségének egymásra vonatkoztatásából azt állapíthatjuk meg, hogy a *Pp. 3. § (3)*

bekezdése szerint a bíróság kötelezettsége a bizonyításra szoruló tényekről való felvilágosítás mindkét fél részére. Ezen releváns tények megállapítása azonban már anyagi jogi kérdéseket érint, melyről a bíróság a fentiekben kifejtettek értelmében egyik törvényi rendelkezés esetében sem adhat iránymutatást (*BH* 2005. 74.),⁵⁰ hiszen a bíróságok általános, anyagi jogra is kiterjedő tájékoztatási kötelezettségét az 1995. évi LX. tv. megszüntette.⁵¹ Mindemellett a problémakör arra is kiterjed, hogy a bíróság mi alapján vagy a kereset mely eleme alapján határozza meg a bizonyításra szoruló tényeket,⁵² és ennek következtében milyen szempontok szerint választja ki az alapul szolgáló anyagi jogi rendelkezéseket. Ennek az a következménye, hogy a felek előtt az ítélet kihirdetéséig mindvégig rejtve marad a helyes jogcím, és ezért az ezzel kapcsolatos álláspontjukat már csak egy jogorvoslati eljárás keretében tudják kifejteni, illetve az alperes védekezési lehetőségeinek keretében kérdésessé válik a felek perbeli egyenjogúságának biztosítása is.

d) A *res iudicata* kérdése

Az anyagi jogerő a felek között felmerült jogvita végleges elbírálását jelenti, melynek keretében a jogerős ítélet vagy ítélet hatályú határozat a feltételek fennállása esetén rögzíti a felek között a perben vitássá tett jogviszonyból származó jogokat és kötelezettségeket úgy, hogy azt utóbb vitássá ismételten már nem tehetik.⁵³ A Pp. 229. § (1) *bekezdése* szerint a keresettel érvényesített jog tárgyában hozott ítélet jogereje kizárja, hogy ugyanabból a tényalapból származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek - ideértve a jogutódokat is - egymással szemben újabb keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként újra vitássá tegyék.

Az anyagi jogerő konjunktív feltételei a törvényi rendelkezés elemzésével tehát a következők: fél-, jog- és tényazonosság, melyek közül valamennyinek fenn kell állnia ahhoz, hogy ítélt dologról beszélhessünk.⁵⁴ A félazonosság keretében a jogerő személyi hatálya kiterjed a felekre, jogutódjaikra, illetőleg esetlegesen más személyekre is a mindenkivel szemben, *erga omnes* hatállyal bíró döntések esetében, például a személyállapoti perekben.⁵⁵ Emellett a másik két feltételt vizsgálva a törvényhelyhez fűzött kommentár szerint tárgyi értelemben nézve a jogerő ítélt dologot csak abban az esetben eredményez, ha a már elbírált és az érvényesíteni kívánt igény jogi és ténybeli alapja azonos, azaz

a felek ugyanarra a történeti tényállásra és érvényesíteni kívánt jogviszonyra hivatkozva kívánják igényüket érvényesíteni.⁵⁶ Nem tartalmaz azonban a kommentár sem orientáló iránymutatást arra vonatkozóan, hogy pontosan mit értünk jogalapbeli azonosság alatt: az alapul szolgáló jogviszonyban vagy a hivatkozott jogszabályi rendelkezésben való azonosságot, beleérthető-e ebbe az ítélet indoklásában kifejtett jogi álláspont, vagy csak az ítélet rendelkező részét foglalja magában. A szakirodalmi állásfoglalások és a bírói gyakorlat sem mutatnak egységes képet a problémakör vizsgálatánál. Vannak, akik szerint csak a rendelkező részhez fűződik jogerőhatás, míg mások az indokolást is ide sorolják, hiszen ez tartalmazza teljes körűen a bíróság jogi okfejtését. Más álláspontok szerint a jogerőhatás csak a keresettel érvényesített jogról szóló döntéshez vagy a tényálláson kívül az alapul szolgáló jogviszonyhoz is kapcsolódik.⁵⁷ Elmentmondásos a bírói gyakorlat is abban a kérdésben, hogy az ítélet mely részei, a rendelkező rész, az alapul szolgáló tényállás illetőleg az indoklásában kifejtett jogi okfejtések rendelkeznek-e az ítélt dolog anyagi jogerejével (BH 2002. 235.; BH 1994. 491.; BH 2006. 127.; BH 1988. 358.) A Szabó Imre által szerkesztett kommentár szerint mivel a tény és a jogazonosság kérdése egymástól nehezen elválasztható és önmagában nehezen értelmezhető, ezért célszerű az ítélet rendelkező részének és indoklásának átfogó vizsgálatával megállapítani, hogy valójában fennállnak-e a *res iudicata* feltételei a tény- és jogalap vonatkozásában.⁵⁸ Amennyiben azonban a jogcímhez kötöttség elve bevezetésre kerülne, felmerülne a kérdés, hogy hányszor perelhető az alperes ugyanazon követelés érdekében más-más jogcímen, hiszen ez az álláspont a rossz jogszabályi alapon történő perlést nem tekinti *res iudicata*nak.

5. ÉRVEK A JOGCÍMHEZ KÖTÖTTSÉG MELLETT ÉS ELLEN

a) Érvek a jogcímhez kötöttség mellett

i) A perhatékonyság elve

Ma már a Pp. alapelvei között is ismert a perek ésszerű időn belül történő befejezésének követelménye, amely ellen hat azonban az a körülmény, ha a bíró valamennyi lehetséges jogcímet számba véve dönti el a pert, azaz a keresetben megjelölt jogcímhez nem kötött.⁵⁹ Ennek keretében a bírónak valamennyi olyan lehetséges jogszabályi rendelkezést meg kell vizsgálnia, amelynek alapján a felperes követelése azonos tényállás és kereseti kérelem mellett megítél-

hető. Ennek egyenes következménye az lesz, hogy egy adott ügyben a releváns tények köre és a bizonyítás terjedelme is jelentősen kiszélesedhet,⁶⁰ hiszen a releváns tények köre és az, hogy a feleknek mit kell bizonyítaniuk pernyertességük érdekében, mindig az alapul szolgáló anyagi jogszabály(ok) szemszögéből határozható meg.⁶¹ A jogcímhez kötöttség bevezetése tehát elősegítené a perek gyorsabb befejeződését és ezen alapelv hatékonyabb érvényre juttatását, hiszen ha a bíróság a felperes keresetében megjelölt jogcímhez kötött, legyen az akár jogszabályi hivatkozással (hivatkozással) megjelölve vagy anélkül, nem kell a bíróságnak valamennyi lehetséges jogcímet megvizsgálnia, és könnyebben valamint pontosabban tudná behatárolni a releváns tények körét, valamint a bizonyítás terjedelmét, amellyel elkerülhetővé válna a hosszú és felesleges túlbizonyítás.⁶² A bizonyítás terjedelme vonatkozásában pedig a bíróságnak különösen is ügyelnie kell arra, hogy a bizonyítás lehetőleg ne terjedjen ki a per eldöntése szempontjából nem releváns tényekre (*Pp. 133. § (2) bek.*).⁶³ Ebben a koncepcióban azonban, ha a bíró a felperes követelését a felperes által megjelölt jogcímen nem tartja megítélhetőnek, a keresetet keresetváltogatás hiányában el kell utasítani akkor is, ha a követelés egyébként más jogcím figyelembe vételével alaposnak minősülhetne,⁶⁴ és azt a felperes már csak egy új perben, új kereset benyújtásával érvényesítheti.⁶⁵ Ez azonban a perek számának növekedéséhez vezethet. A törvény azonban a pergazdaságosság kategóriáját illetve alapvető szerepét nem ismeri el,⁶⁶ és ennek következtében a bíróságok objektív körülményei és a megnövekedett ügyhátalék sem szolgálhatnak alapul a perhatékonyság elvének megsértésére, hanem az állam kötelezettsége, hogy állampolgárai számára biztosítsa és megteremtse a perek ésszerű időn belül történő befejezésének körülményeit, szervezeti feltételeit.⁶⁷ Emellett *Haupt Egon* véleménye szerint tekintettel arra, hogy a helyes jogi álláspontot a bíróság az ítélet indoklásában köteles kifejteni, a későbbiekben már lehet arra következtetni, hogy esetlegesen egy újabb perben milyen jogcímen, milyen döntés várható, tehát a felperes már helyesen fogja tudni megjelölni keresetében követelésének jogcímét.⁶⁸ Problémát jelenthet azonban, ha egy másik bíróság esetlegesen valamely harmadik jogcímen látná megítélhetőnek a követelést.

ii) A felek rendelkezési joga

A felek rendelkezési joga abban az összefüggésben jelenik meg a jogcímhez kötöttség vizsgálatánál, hogy vajon a felek rendelkezési joga kiterjed-e a kere-

setben megnevezett jogállításra is, vagy a bíróság bármely jogszabály figyelembe vételével döntheti el és köteles is eldönteni a pert.

A felek rendelkezési jogának alkotmánybíróági értelmezésének ismeretében tehát az alábbi kérdés merülhet fel: az a szabályozás, amely lehetőséget ad arra, hogy a bíróság a keresetben megjelölt jogalaptól eltérően, bármilyen jogcím figyelembe vételével, tulajdonképpen akár a felek kifejezett akaratán kívül is, megítélheti a felperes követelését, az emberi méltósághoz való jog szerves részét képező önrendelkezési jog olyan korlátozását és a jogállamiság elvének olyan sérelmét (9/1992. (I. 30.) AB határozat) jelenti-e, amely alkotmányosan már megengedhetetlen.⁶⁹ Ennek megfelelően a kereset tárgyán túlterjeszkedő döntés (jogcímhez nem kötöttség) sérti a felek alkotmányosan is védett alapjogát, így az alkotmányos rendelkezéseknek is azon szabályozás és értelmezés felé kell fordítani, amely nem teszi lehetővé a bíró számára azt, hogy a jogvitát a felek által nem hivatkozott jogalap figyelembe vételével döntse el (jogcímhez kötöttség).⁷⁰ A tárgyalási és rendelkezési elv érvényesülése esetén tehát a bíróság mindenben kötve van a felek kérelmeihez, beleértve a kereset jogalapjának megjelölését is, amely azt jelenti, hogy a bíróság a felek követeléseit nem valamennyi, azaz a követelés megítélhetőségére alkalmas bármely jogszabályhely felkutatásával ítéli meg, hanem csak a felek által hivatkozott jogi érveket veheti górcső alá.⁷¹ A felek rendelkezési joga ebben az esetben a kereset jogcímének meghatározására is kiterjed, függetlenül attól, hogy ezt konkrét jogszabályhely(ek) idézésével teszi meg a felperes vagy csupán szöveges körülírással. Ennek keretében további két lehetőség áll számunkra nyitva: ha a keresetben az érvényesíteni kívánt jog megjelölését csak konkrét jogszabályhely beidézésével lehet elfogadni, a bíróság a felek rendelkezési jogának megfelelően kötött a peres fél által megjelölt konkrét jogszabályi hivatkozáshoz is.⁷² Ha pedig a jogcím megfogalmazását körülírással is elfogadjuk, akkor a bíróság az így meghatározott jogszabályi rendelkezésekhez válik kötötté, csak ezeket vizsgálhatja, és nem szükséges, sőt nem szabad valamennyi lehetséges jogalapot figyelembe vennie.

iii) A tárgyalási elv és a felek perbeli egyenjogúsága

A tárgyalási elv vonatkozásában felmerülő problémákat és a jogcímhez kötöttség előnyét már a perhatékonysággal összefüggésben érintettük. Ennek értelmében, ha a bíró csak azon jogi indokok figyelembe vételével döntheti el a

pert, amelyet a felek bármilyen formában (jogsabályi hivatkozással vagy csak szöveges körülírással) elé tártak, egyszerűbbé és kiszámíthatóbbá válik a Pp. 3. § (3) bekezdésében foglalt tájékoztatási kötelezettséggel összefüggésben a releváns tények és a bizonyítás terjedelmének meghatározása,⁷³ és elősegíti a Pp. 133. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezés érvényesülését is.

A fentieket továbbfűzve és a felek perbeli esélyegyenlőségéhez kapcsolódóan azt állapíthatjuk meg, hogy azon álláspont, amely szerint, ha a felperes követelése jogcímét tévesen jelölte meg, akkor a kereseti kérelmet nem lehet elutasítani (azaz a bíróság a keresetben megjelölt jogi alaphoz nem kötött), olyan visszaélésekre adhat okot, amely a felperes javára szóló bármilyen jogcímre történő hivatkozásnak nyitna utat. Ez a gyakorlat a felek egyenjogúságának elvét sérti, hiszen beszűkíti az alperes érdemi védekezésének lehetőségeit.⁷⁴ Emellett a novelláris módosítások következtében a bíróságok anyagi jogokra is kiterjedő tájékoztatási kötelezettsége ma már nem érvényesül; a bíró tájékoztatási kötelezettsége csak az eljárásjogi, perbeli kérdésekre terjedhet ki, így az alperes igazából csak az elsőfokú tárgyalások végén, az ítélet megszületését és a határozat kihirdetését követően értesül arról, hogy milyen érdemi védekezésre lett volna szüksége pernyertessége érdekében. *Drexlerné Karcub Edit* a fentiekben kifejtettekhez akként csatlakozik, hogy a bíró szocialista időszakban fennálló anyagi jogra is kiterjedő kitanítási kötelezettsége révén a felperes kioktatása után legalább az alperes is tudta azt, hogy tulajdonképpen mi ellen kell védekeznie, hiszen a bíróság feladata nem a jogcímnek, hanem az alapul szolgáló jogviszonynak az elbírálása volt.⁷⁵ A jogcímhez nem kötöttség esetében ugyanis nem lehet tudni, hogy a pernyertesi oldal mely jogi álláspont megcáfolását jelenti, a félnek milyen tartalmú jogi érvelésre van szüksége jogai érvényesítése vagy éppen a védekezés érdekében.⁷⁶ Ekkor az alperes részére már csak a fellebbezés lehetősége áll nyitva, ahol a másodfokú ítéletből esetlegesen kiderülhet, hogy az elsőfokú ítélet helytelen, de a másodfok is hozhat olyan döntést, mely nem a felperes által megjelölt jogcímen alapul. Ez tulajdonképpen már egy harmadik lehetőség, amely ellen már nem áll nyitva rendes jogorvoslati eszköz az alperes számára.⁷⁷ Mindezekből tehát az következik, hogy a jogcím félretétele megfoszthatja az alperest az érdemi védekezés jogától,⁷⁸ és a tisztességes, *fair* eljárás elve is sérül a felek esélyegyenlősége mellett, ha a bíróság olyan jogalapon hozhatja meg döntését, amelyre a felek nem hivatkoztak, és nem ad lehetőséget

a feleknek arra, hogy ezzel összefüggésben is kifejtthessék ténybeli és jogi érveiket.⁷⁹

Mindezek után, de nem utolsó sorban, a jogcímhez kötöttség megfelel a törvény előtti egyenlőség (*Alk. 57. § (1) bek.*), mint alkotmányos alapjog követelményének is. Ennek keretében a felek az eljárás folyamán azonos súlyú jogokkal és kötelezettségekkel kell, hogy rendelkezzenek, és az alperes részére is biztosítani kell azt, hogy az érvényesíteni kívánt követeléssel szemben érdemi védekezését egyenlő feltételek mellett terjeszthesse elő (*fegyveregyenlőség elve*).⁸⁰

b) Érvek a jogcímhez kötöttséggel szemben

i) A tartalom szerinti minősítés követelménye

A tartalom szerinti minősítés követelményét a *Pp. 3. § (2) bekezdése* tartalmazza. Ezen jogszabályi előírással való kollízió nem csupán abban az esetben jelenik meg a jogcímhez kötöttség kérdéskörével kapcsolatban, ha a kereset jogcíme alatt a tételes jogszabályi hivatkozásokat értjük, és az ehhez való kötöttséget írjuk elő, hanem abban az esetben is, ha a felperes követelésének jogcímét szöveges körülírással jelöli meg, hiszen ebben az esetben is előfordulhat az, hogy a megjelölés és a kereset más tartalmi elemei között nincsen összhang. Így tehát az itt tett megállapításokat bár eltérő mértékben, de irányadónak kell tekintenünk a jogcímhez kötöttség mindkét formájára vonatkozóan attól függetlenül, hogy a kereset jogcíme alatt a tételes jogszabályi rendelkezéseket vagy a tárgyi jog által meghatározott anyai jogosultságot és annak körülírását értjük.

A bíróságnak a jogilag releváns tényekről való tájékoztatása körében elsődlegesen abban kell állást foglalnia, hogy a felek jogállítása és tényelőadása alapján a felek tényleges jogérvényesítési szándékát feltárja.⁸¹ A probléma akkor kezdődik, ha a keresetlevélben előadott tényállás nem alapozhatja meg a keresetlevélben megjelölt érvényesíteni kívánt jogot, de egy másik törvényi tényállást kimerít, azaz a követelés egy másik törvényi rendelkezés alapján megítélhető.⁸² A bíróság feladata tulajdonképpen a kereseti kérelem alapjául szolgáló jogviszony elbírálása akkor is, ha a felperes keresetében téves jogcímet, jogalapot jelölt meg, vagy a jogviszonyt bármilyen formában helytelenül minősítette.⁸³ A bíróság tehát nem a kereseti kérelemben megjelölt jogi állásponthoz kötött,

függetlenül annak megjelölésétől, hanem a jogviszony minősítésének keretében az anyagi jogszabályok megfelelő alkalmazásával hozza meg döntését, beleértve a jogvita helyes jogi minősítését is.⁸⁴ A felek rendelkezési jogának garanciája pedig ebben az esetben az, hogy a bírónak nincsen joga beavatkozni per tényállásának kiderítésébe, hanem csak azokra a tényekre alapíthatja ítéletét, melyeket a felek elártak és a perben előadtak.

A konkrét jogszabályhely megidézésével kapcsolatban a fentiek mellett további ellenérvként említhetjük még meg azt, hogy a törvény nem követeli meg *expressis verbis* a keresettel érvényesíteni kívánt jognak az alakszerű megjelölését, sőt kifejezetten rendelkezik arról, hogy a felek által előterjesztett nyilatkozatokat és kérelmeket tartalmuk, és nem alakszerű megjelölésük alapján kell elbírálni (*Pp. 3. § (2) bek.*).⁸⁵ Ennek megfelelően tehát amennyiben a peres felek nem jelölik meg konkrétan az általuk érvényesíteni kívánt jog jogszabályi alapját, vagy helytelenül jelölik meg az alapul szolgáló jogszabályi rendelkezéseket, emiatt őket hátrány nem érheti. Ha az érvényesíteni kívánt jogot csak jogszabályi megjelöléssel lehetne elfogadni, a per kimenetele attól függne, hogy a felperesnek sikerült-e megtalálni az eljáró bíró gondolatainak megfelelő jogértelmezést. A bíróság feladata az alanyi jogról történő döntés, nem pedig a hivatkozott jogszabályhely ellenőrzése.⁸⁶ Mindemellett például a polgári jogban is a szerződő felek tényleges akarata szerint ítéljük meg a nyilatkozatokat, így semmi nem indokolja, hogy a polgári eljárásjogban, az anyagi jogok érvényesítésére szolgáló eljárásban ez máshogy legyen.

A jogban járatlan féltől az érvényesíteni kívánt jog pontos jogszabályi megjelölése vagy annak helyes körülírása (jogi minősítése) nem várható el. Amennyiben a jogcímhez kötöttség elvét követjük, akkor a továbbiakban ez mindenkre vonatkozik és nem lehetséges semmiféle különbségtétel. A bíróság a felet ma már kizárólag perbeli eljárásjogairól tájékoztathatja (*Pp. 7. § (2) bek.*), közömbös, hogy a fél ismeri-e az anyagi jogot vagy sem. *Haupt Egon* szerint mivel a jogszabályok kihirdetésre kerülnek, ezért ismertnek kell tekinteni őket mindenki számára. Mindez ugyanakkor nem jelent perbeli ügyvédkényszeret, hiszen akár alacsonyabb munkadíj mellett bárki tájékozódhat.⁸⁷ Ez a kijelentés azonban álláspontom szerint több problémát is magában rejt: egyrészt a jog ismeretéhez nem elégséges csupán a szövegreteg ismerete, szükséges a dogma-

tika és a kapcsolódó bírói gyakorlat ismerete is, hiszen ez utóbbiak a bíróságot annak ellenére orientálják, hogy nincsen kötelező jogforrási szerepük. A dogmatika pedig különösen nagy szerephez jut a jogintézmények és összefüggések (rendszerszerűség) vizsgálatánál, különösen, ha a törvény szűkszavúan fogalmaz.⁸⁸ Másrészt jelenleg nincs a polgári eljárásjogban valamennyi eljárásra kiterjedő ügyvédkényszer, a jogi képviselőt csak a *Pp. 73/A. §-ában* meghatározott esetekben kötelező, azonban még ekkor is probléma adódhat abban az esetben, ha a jogi képviselő sem a megfelelő jogcímet jelöli meg.

ii) *A res iudicata*

Amennyiben a jogcímhez kötöttség elve érvényesülne jogszolgáltatásunkban, akkor ugyanazon ügyben (jogviszonyban) ugyanazon fél ellen másik jogalapra vagy akár konkrét jogszabályhelyre hivatkozva ismét pert lehetne indítani, hiszen a keresettel nem érvényesített jog vonatkozásában, fel nem hozott jogalap tekintetében ítélt dolog nem keletkezne.⁸⁹ Ha csupán a téves jogcímre való hivatkozással utasítanánk el a keresetet, akkor a felperes mindaddig perelhetne, amíg ő maga és az adott bíró, valamint a másodfok és a felülvizsgálati bíróság meg nem találja a megfelelő jogcímet. Ez az alperes részére nem nyújt jogbiztonságot, mivel ez nem jelent *res iudicata*t ugyanazon jogviszonyban, mindaddig, amíg valamelyik bíróság meg nem találja a helyes jogcímet, és azt az esetleges jogorvoslati eljárásban is jóvá nem hagyják. Így azonban elképzelhető az az eset, hogy az egyik bíró valamely jogcím téves megjelölése folytán elutasítja a keresetet, de egy újabb perben egy másik bíró az újonnan megjelölt jogcímet is elutasítja, és esetlegesen a korábbi megjelölés alapján tartaná megítélhetőnek a követelést. A jogbiztonság alkotmányos követelményén túl pedig a jogrendszer egészének is az felel meg, hogy minden jogviszonynak csak egy helyes jogi minősítése van, és egy vitássá tett követelés esetében ezt kell a bírónak megállapítani a felek által előadott tények alapján.

Ebből az aspektusból szemlélve tehát abban az esetben, ha a jogcímhez kötöttség elvét követjük, a jogbiztonság a jogviszony kötelezettjével szemben nem lenne biztosított a jogerő vonatkozásában, hiszen az alperes részére kiszámíthatatlan helyzetet eredményez azáltal, hogy a felperes egy esetlegesen elutasított rossz jogszabályi hivatkozás miatt mindaddig perelhetné, amíg meg nem találja a jogviszony megfelelő minősítését (akár jogszabályi hivatkozással, akár

anélkül), hiszen ez az álláspont a rossz jogcímen való perlést és az ezen alapuló (elutasító) bírósági döntést nem tekinti res iudicatanak. Ennek következtében ugyanazon jogviszonyból származóan ismét pert lehet indítani, mivel a jogcím megnevezése nem volt megfelelő.⁹⁰ Ez különösen problematikus abban az esetben, ha a felperes követelése egyébként valamennyi jogi alapot tekintve megalapozatlan.

iii) A közösségi jog alkalmazása

A jogi szabályozás ma már nem kizárólag tagállami hatáskörbe tartozik, hanem az uniós normákat, a közvetlenül hatályosuló rendeleteket és a jogharmozást elősegítő irányelveket is figyelembe kell venni egy esetlegesen jövőben kialakítandó szabályozás szempontjából. Ma már az uniós jog alkalmazásához kapcsolódón is megjelenik a kérelemhez kötöttség érvényesülése és problematikája.⁹¹

Az Európai Közösségek Bírósága a *Van Schijndel*⁹² ügyben mutatott rá arra, hogy ha az ügyben a felek a közvetlenül alkalmazandó közösségi jogra nem hivatkoztak, akkor azt ennek ellenére hivatalból, *ex officio* is kell alkalmaznia a nemzeti bírónak - szemben a felek rendelkezési jogával.⁹³ Az Európai Bíróság azonban azt is leszögezte, hogy mindezen követelményeket és közösségi jogszabályokat csak a nemzeti jogokban meghatározott alapelvek figyelembevételével lehet alkalmazni: határozatát csak a felek által előadott tényállításra alapíthatja, és hivatalból csak akkor tehet eljárési cselekményeket, ha azt a közérdek megköveteli.⁹⁴ E korlátok ellenére a Bíróság által adott értelmezési megoldások nem törlik át a tagállamokban érvényesülő kérelemhez kötöttség elvét, hiszen a közösségi jogszabály hivatalból történő alkalmazása mellett (ha arra a jogvita valamely fél által előadott eleme lehetőséget ad) nem szükséges a nemzeti bírónak hivatalból azt vizsgálnia, hogy vajon a jogvitának van-e olyan tényállási eleme, amely a közösségi jogszabály alkalmazását megalapozná, ha arra a peres felek nem hivatkoztak.⁹⁵

6. KITEKINTÉS

a) Ausztria és Németország

A jogcímhez kötöttség kérdéskörének vizsgálatánál az osztrák és a német polgári eljárásjogban is az alapvető rendelkezésekből (amelyeket azonban a törvények külön kifejezetten nem nevesítenek, hanem csak elszórtan találhatók

meg benne), illetőleg a kereset kötelező tartalmi elemét előíró rendelkezésekből kell kiindulnunk.⁹⁶ A két ország szabályait együtt érdemes vizsgálnunk tekintettel arra, hogy az osztrák és a német polgári eljárásjog fejlődése az egymásra való folyamatos kölcsönhatás eredménye.

i) Az osztrák szabályozás

A felek rendelkezési joga (*Dispositionsmaxime*), mint eljárásjogi alapelv Ausztriában is érvényesül. A bíróság a felek rendelkezési jogának érvényre juttatása keretében nem jogosult arra, hogy olyasvalamit ítéljen a fél részére, amelyet az nem kérelmezett (§ 405 öZPO⁹⁷). A bíróság érdemi döntésének korlátját a bíróság elé vitt vita tárgya (*Streitgegenstand*) jelöli ki,⁹⁸ azonban maga az öZPO nem definiálja a *Streitgegenstand* fogalmát. Ez alatt az uralkodó szakirodalmi álláspontok és a bírói gyakorlat a kereseti kérelmet (azaz, hogy a felperes milyen jogkövetkezmény alkalmazását kéri a bíróságtól) és az ezt alátámasztó tényállást együttesen érti (*zweigliedrigen Streitgegenstandsbegriff*). Nem tartozik bele tehát a jelenleg hatályos szabályozás szerint a *Streitgegenstand* fogalmába az érvényesíteni kívánt jog megjelölése vagy a jogvita felperes általi jogi minősítése. Ez a megállapítás vezethető le a törvény azon rendelkezéseiből is, amelyek a kereset tartalmi elemeit és a keresetváltoztatás feltételeit határozzák meg, hiszen ezen rendelkezések értelmében a felperesnek nem kell megjelölnie keresetében követelésének jogi alapját. A bíróságot tehát a *Streitgegenstand* fogalmából levezethetően csak a keresetben foglalt kérelem és az ennek alapjául szolgáló tényállás köti.⁹⁹

A kereset kötelező tartalmi elemeit a beadványokra vonatkozó általános szabályok (§ 226 Abs 3 öZP) valamint speciálisan a keresetre fókuszálva a § 226 Abs 1 öZPO tartalmazzák. Ennek megfelelően a keresetben elő kell adni a határozott kereseti kérelmet arra vonatkozóan, hogy a felperes milyen döntés meghozatalát várja a bíróságtól (*Klagebegehren*), valamint az ennek alátámasztására szolgáló tényeket a valóságnak és a teljesség követelményének megfelelően (*Klagegrund*).¹⁰⁰

A kereseti kérelem jogalapjának megjelölést, azaz hogy a felperes kérelmét mely jogszabályi rendelkezésre alapozza, az öZPO nem követeli meg.¹⁰¹ Ennek következtében és a törvényben előírt *Wahrheits- und Vollständigkeitspflicht*

miatt, azaz hogy a felek előadásait az igazságnak és a teljesség követelményének megfelelően kötelesek megtenni (§ 178 Abs 1 öZPO), a bíróságnak a kereseti követelést valamennyi lehetséges jogi aspektusból meg kell vizsgálnia.¹⁰² A jogot tehát a bíróságnak hivatalból kell felkutatnia (*iura novit curia*),¹⁰³ és a per kimenetele az adott jogvita bírói jogi értékelésétől függ. Tekintettel tehát arra, hogy a törvény nem követeli meg az adott jogvita felperes általi jogi minősítését, mint a kereset kötelező tartalmi elemét, valamint nem tartozik bele a korábbiakban már meghatározott *Streitgegenstand* fogalmába sem, a jogcímhez kötöttség nem érvényesül az osztrák polgári eljárásjogban, sőt mint problémakör ebből a szemszögből nézve fel sem merül. Vonatkozik ez a keresetváltoztatás kérdéskörére is: az osztrák jogban nem minősül keresetváltoztatásnak a jogi minősítés megváltoztatása ugyanazon tényállás és kereseti kérelem mellett.¹⁰⁴ A tudományos álláspontok szerint azonban amennyiben a kereset kifejezetten valamilyen jogalapra, megidézett jogszabályi rendelkezésre támaszkodik, a bíróság a felek rendelkezési jogát sérti, ha ennek figyelembe vétele nélkül dönti el a pert. Ebben az esetben a bíróság kötötté válik a megnevezett jogszabályi rendelkezésekhez, és nem ítélteti meg a követelést azon a jogalapon, amelyet a „*iura novit curia*” és a „*da mihi factum, dabo tibi ius*” elvének megfelelően alkalmazna, ha a felperes arra nem hivatkozott. További kivételt jelentenek még a jog megállapítására vagy éppen meg nem állapítására irányuló keresetek, ahol az érvényesíteni kívánt jog megjelölése tulajdonképpen nem lehetséges másképp, mint valamely jogszabályhely megidézésével.¹⁰⁵

A kereset jogalapjával összefüggésben ki kell még térnünk a bírónak az osztrák polgári eljárásjogban előírt tájékoztatási kötelezettségére, amely bár korlátot jelent az ítélet meghozatala során a jogi kérdéseket, okfejtéseket tekintve, azonban ez nem a felek rendelkező cselekményeinek oldaláról jelenik meg. A jogi kérdésekre is kiterjedő tájékoztatási kötelezettség a régi német polgári perrendtartás hatására került be az osztrák eljárásjogba. A § 182a öZPO tartalmazza a bíróság azon kötelezettségét, hogy a felek által elért ténybeli előadásokat valamint a felek jogi véleményét, természetesen az általa alkalmazandónak tartott jogszabállyal együtt a felekkel megvitassa. A bíróság ítélete meghozatala során már csak azon jogi kérdéseket veheti figyelembe, amit a felekkel ezen kötelezettsége keretében megtárgyalt. Ennek hátterében az a jogpolitikai cél áll, hogy a felekre nézve ne születhessen „meglepetésítélet” (*Verbot*

der *Überraschungsurteil*), hanem lehetőséget kell adni arra, hogy a felek mind ténybeli, mind jogi álláspontjaikat a bíróság előtt kifejthessék, vagy a bíróság jogi álláspontját megismerhessék, arra reagálhassanak.¹⁰⁶ A rendelkezés másik célja az, hogy elősegítse a felek kérelmeinek konkretizálását, tényállásra vonatkozó állításainak és bizonyítási indítványainak megtételét.¹⁰⁷ A bizonyítási teherről való kioktatás a jogi rendelkezésekről szóló kioktatáshoz tartozik, és fontos, hogy az alapul szolgáló jogi rendelkezések vonatkozásában mindkét fél tudja, hogy mit, azaz milyen tényeket, és miért kell bizonyítania; megfordul-e esetlegesen a bizonyítási teher, és a bizonyítás sikertelensége esetén kit terhel ennek következménye.¹⁰⁸ Amennyiben azonban a felek előadásai alapján a megtárgyalt tény- és jogállítást a bíróság megítélése szerint változna, vagy egyébként az ítélet alapjául a tényállás teljes feltárása után másik jogalap szolgálna, ismét meg kell tenni a tájékoztatást a jogalapra és a releváns tényállási elemekre, bizonyítékokra vonatkozóan.¹⁰⁹

ii) A német szabályozás

A német szabályozás a törvény szövegét tekintve csaknem szó szerint megegyezik az osztrákkal, azonban az igen erőteljes alapjogi és alapelvi szemlélet miatt dogmatikai eltéréseket és bizonytalanságokat találunk.

A felek rendelkezési jogát és a kérelemhez kötöttség elvét a § 308 I dZPO¹¹⁰ tartalmazza, amely szerint a bíróság nem jogosult arra, hogy valamelyik fél részére olyasmit ítéljen, amelyet az nem kérelmezett. Az érdemi döntés korlátját szintén a *Streitgegenstand* jelöli ki,¹¹¹ amelyet a dZPO sem határoz meg. Kezdetben a fogalmat a § 194 I BGB-ben¹¹² meghatározott anyagi jogi követelésekkel azonosították, azonban hamar kiderült, hogy ez csupán a teljesítésre irányuló kereseteknél tekinthető irányadónak, és nem alkalmazható a megállapításra vagy jogalapításra irányuló kereseteknél.¹¹³ Jelenleg a *Streitgegenstand* fogalmának - csakúgy, mint az osztrák polgári eljárásjogban - két egyenrangú eleme van: a felperes határozott kereseti kérelme (azaz a kívánt jogkövetkezmény) és az ennek alapjául szolgáló tényállás (*Lebenssachverhalt*, *Klagegrund*). A felek kérelmeiben előadott jogi minősítés, tekintettel tehát arra, hogy Németországban sem tartozik bele a *Streitgegenstand* fogalmába, nem jelent kötöttséget és korlátot a bíró számára azonos és változatlan kereseti kérelem és tényállás mellett.^{114,115}

A kereset kötelező tartalmi elemei között itt sem találjuk meg az érvényesíteni kívánt jogot, a felperesnek keresetében csak a vita tárgyát kell röviden megjelölnie (*Gegenstand*)¹¹⁶, a határozott kereseti kérelmet (*Klagebegehren*), azaz hogy milyen döntést vár a bíróságtól és az ennek alapjául szolgáló tényállást (*Lebenssachverhalt, Klagegrund*) (§ 253 II 2. dZPO).

Nem követeli meg tehát a dZPO sem a felektől a jogvita jogi minősítését.¹¹⁷ A bírónak hivatalból kell megvizsgálnia valamennyi lehetséges jogalapot, amely a kereseti kérelmet megalapozhatja,¹¹⁸ azaz itt is a „*iura novit curia*” (a jogot a bíróság tudja és ismeri) valamint a „*da mihi factum, dabo tibi ius*” elve érvényesül, melynek következtében a felek feladata a ténybeli állítások megtétele, míg a bíró alkalmazza az adott tényállásra a megfelelő jogszabályi rendelkezést (*Subsumtion*).¹¹⁹ Ennek megfelelően a jogi minősítések keretében még az sem köti a bírót, ha a felperes keresetét kifejezett jogszabályi rendelkezésre alapítja vagy a megalapozottság vizsgálatát valamely konkrét jogszabályhelyre kívánja korlátozni és ebbe az alperes beleegyezik. Ez alól csupán egyetlen kivétel van: ha az anyagi jogi előírások a felperes számára megteremtik azt a lehetőséget, hogy meghatározott cél érdekében különböző jogi eszközök közül választhasson, akkor a bíróság a megjelölt jogi eszközökhöz kötött.¹²⁰ Ezzel, a *Streitgegenstand* fogalmával és az ehhez kapcsolódó bírói kötöttséggel valamint a kereset tartalmi elemeit rendező szabállyal függ össze az, hogy a dZPO kifejezetten rendelkezik arról, hogy nem eredményez keresetváltoztatást változatlan *Klagegrund* mellett a jogi kérdések változása, kiegészítése, helyesbítése (§ 264 1. dZPO).

Németországban is a bíró tájékoztatási kötelezettségével összefüggésben találunk korlátot a bíró számára a jogi minősítést tekintve. A § 139 II dZPO szerint a bíróság ítéletét csak olyan ténybeli és jogi indokokra alapíthatja, amelyet a felek előreláthatnak vagy egyébként lényegtelenek, és amelyre vonatkozóan a felek lehetőséget kaptak saját álláspontjaik kifejezésére, valamint amit a § 139 I dZPO értelmében megvitattak. A bíróság tehát nem alapozhatja ítéletét a teljesség követelményének meg nem felelő, fel nem derített tényállásra és olyan jogi érvekre, amelyet a felek nem ismerhettek meg, és nem reagálhattak rá,¹²¹ hiszen ez a „meglepetésítélet” a *fair* eljárás és a felek egyenjogúságának sérelmét jelentené.¹²² A bíró feladata tulajdonképpen az, hogy a felek előadásai alapján, a

lényeges tényállási elemeket kidolgozza, és ezeket jogi szempontból értékelje, valamint ennek eredményét a felekkel ismertesse, megvitassa.¹²³ A szabályozás célja, hogy a per jogi oldalát, tehát a jogi kérdéseket is tekintve, biztosítva legyen a felek egyenjogúsága, a kétoldalú meghallgatás és a fegyveregyenlőség elve. Azon kívül, hogy a tájékoztatás terjedelme nem sértheti az előbb említett alapelveket és alapjogokat, nem járhat a bírói semlegesség feladásával sem.¹²⁴ A bírónak bár ezen törvényi rendelkezés értelmében a felek tudomására kell hoznia a lehetséges, az ügy szempontjából jelentős jogszabályi rendelkezéseket, de ezen kötelezettsége nem terjed ki arra, hogy a felekkel azt is megbeszélje, hogy a helyes ítélet meghozatalánál végül ezek közül mit fog majd tulajdonképpen figyelembe venni és mit nem. A jogértelmezés keretében tehát a bíróság nem kötelezett a kontradiktórius eljárás betartására.¹²⁵

b) Franciaország

A francia jogban főszabály szerint a felek a tények felett, a bíró pedig a jog felett rendelkezik.¹²⁶ A francia perben is érvényesül a felek rendelkezési joga, hiszen itt is a felek feladata a ténybeli állítások megtétele (*NCPC*¹²⁷, 6. cikk). Ennek következtében a bíró nem alapíthatja a döntését olyan tényre, amely nem volt része a vitának (*NCPC* 7. cikk (1) bek.), ugyanakkor azokat a tényeket is figyelembe veheti, amiket a felek nem kifejezetten a követelésük és védekezésük alátámasztásaként terjesztettek elő (*NCPC* 7. cikk 2. bek.).

Franciaországban konkrét törvényi rendelkezést találunk az alkalmazandó jogra vonatkozóan: a *NCPC* 12. cikk (1) bekezdése értelmében a bíró a jogvitát az arra alkalmazandó jogi szabályoknak megfelelően dönti el (azaz a bíró a jog szolgálja). Ezen szabály alkalmazása szempontjából azonban különbséget kell tennünk aszerint, hogy a felperes követelése jogi alapját megjelölte-e vagy sem.¹²⁸ Abban az esetben, ha a felperes nem határozta meg pontosan keresetének jogi alapját (*moyen de droit*), a bírót minősítési kötelezettség terheli, hiszen ilyenkor a felek csak a tényeket szolgáltatják, mindenféle jogi értékelés és minősítés nélkül. A bírónak az elért tényeket valamennyi jogi szempontból meg kell vizsgálnia, és nem utasíthatja vissza a keresetet arra való hivatkozással, hogy a fél nem határozta meg pontosan annak jogi alapját, mert ez az igazságtétel megtagadását jelentené (*déni de justice*).^{129,130} A második esetben, ha a felperes a követelés jogalapját megjelölte, a bíró kötelezettsége az (hivatalból),

hogy a fél által hivatkozott jogi rendelkezés alkalmazásának feltételeit megvizsgálja, igazolja.¹³¹

Mindezek után, ha a bíró azt állapítja meg, hogy a felek által hivatkozott jogi alap, minősítés az adott esetben nem helytálló, akkor *NCPC 12. cikk (2) bekezdésének* értelmében meg kell adnia a tényekre és a jogi aktusokra vonatkozó helyes jogi minősítést, illetve helyesbítene kell azokat anélkül, hogy megállna annál, amit a felek megjelöltek korrigálva, kijavítva ki az elkövetett hibát (szűk értelemben vett hivatalbóli figyelembevétel). Az újraminősítés a törvény szövege szerint a bíró kötelezettsége (imperatív), amely alapvetően a jogi aktusokra és a perbeli tényekre vonatkozik.¹³²

Ezzel szemben a *NCPC 12. cikk (3) bekezdése* tartalmazta eredetileg azt a rendelkezést, melynek keretében a bíró hivatalból vehetett figyelembe valamely jogalapot, bármi is volt a felek által hivatkozott jogalap. Ez a bíró számára lehetőséget, jogosultságot jelentett a kereseti követelés jogalapjának minősítése keretében. Az *NCPC* ezen rendelkezését azonban *Conseil d'État* (a kontradiktórius eljárás elvének figyelmen kívül hagyása miatt) megsemmisítette, azonban ennek ellenére a szabály ma is él a *NCPC 12. cikk (2) bekezdésének* keretében, és nem kérdőjelezi meg, hogy a bírónak joga van arra (és nem kötelezettsége), hogy a felperes által megjelölttől eltérő jogalapon ítélje meg a követelést. A francia joggyakorlatban és irodalomban az alkalmazandó joggal kapcsolatban sokkal inkább az a kérdés merül fel, hogy a bírónak csupán joga vagy egyben kötelessége is hivatalból figyelembe venni a megfelelő jogi alapot.¹³³

Fel kell hívni a figyelmet ugyanakkor egy fontos kivételre azon szabály alól, mely szerint a bíró a jogvitára alkalmazandó jog alapján dönt. Ez a kivétel csak olyan jog tekintetében érvényesül, amelyről a felek szabadon rendelkezhetnek, és azzal a feltétellel, hogy a felek között létezik egy kifejezett megállapodás arra vonatkozóan, hogy a bírót felmentik a jogi szabályok alkalmazása alól (*NCPC, 12. cikk (4) bek.*) Ez az az eset, amikor a felek felhatalmazzák a bírót, hogy *amiable compositeur*-ként járjon el, s ezáltal azt kéri tőle, hogy a méltányosság alapján döntsön, absztrahálva a jogi szabályokat.¹³⁴

A kontradiktórius eljárás elve (a felek kétoldalú meghallgatása) a francia jog-

ban is érvényesül, és azt jelenti, hogy mindkét félnek lehetőséget kell adni arra, hogy az ellenfél által felhozott követeléseket, érveket, bizonyítékokat megvitasssa, arra reagálhasson.¹³⁵ A NCPC 16. cikk (2) bekezdésének értelmében a bíró döntését csak olyan jogszabályi rendelkezésekre és ténybeli, jogi indokokra alapíthatja, amelyet a felek és a bíró az eljárás folyamán kontradiktórius eljárás elvének megfelelően megvittattak, és a felek lehetőséget kaptak arra, hogy észrevételeiket megtegyék, kifejezzék.¹³⁶ A kontradiktórius eljárás elve abban az esetben igen fontos, ha a bíró hivatalból vesz figyelembe valamilyen jogalapot döntése meghozatalánál, hiszen a bírónak lehetővé kell tennie azt, hogy a felek az álláspontjukat ezen jogi alap vonatkozásában előadhassák. A bírói gyakorlat szerint nem kell azonban tekintettel lenni erre az elvre abban az esetben, ha a felek egyáltalán nem jelöltek meg jogi minősítést kérelmükben, mert az esetjog szerint ez nem esik abba a kategóriába, amikor a bíró hivatalból vesz figyelembe valamely jogi alapot (ez manapság azonban már ritka, mivel az *assignation*-ban meg kell jelölni a jogi alapot is).¹³⁷ Ezt a gyakorlatot egyes szerzők megkérdőjelezzik, mert nem indokolt ebben az esetben sem az elv figyelmen kívül hagyása, hiszen a bíró ilyenkor is alkalmazza a jogvitára alkalmazandó jogszabályt, azaz tágabb értelemben véve hivatalból veszi figyelembe a jogi alapot. Ez a felfogás egyúttal veszélyes az alperesre nézve is, mivel csak azért nem hívják fel észrevételeinek megtételére, mert a felperes a követelését kérelmében nem minősítette.¹³⁸ A gyakorlat szerint szintén nem kell tekintettel lenni a kontradiktórius eljárás elvére a felperes által hivatkozott jogszabály alkalmazási feltételeinek vizsgálata során sem, mivel a bíró nem hoz fel olyan jogi alapot, amely nem képezi a jogvita tárgyát. Ez abban az esetben aggályos, ha a bíró arra a következtetésre jut, hogy a felek által megjelölt jogszabály alkalmazási feltételei nem állnak fenn, hiszen ekkor már nem szükségtelen a felek megkérdezése és a probléma megvitatása.

7. ÖSSZEGZÉS – A JÖVŐ LEHETSÉGES PERSPEKTÍVÁI

A problémakör rendezése mindenképpen jogalkotói beavatkozást igényel. E beavatkozásnak azonban körültekintőnek és megfontoltnak kell lennie: amennyiben a jogalkotó a kialakult bírói álláspont mellett vagy éppen azzal ellenkezőleg dönt, mindenképpen mérlegelnie kell a jogcímhez nem vagy az éppen ahhoz való kötöttség mellett szóló érveket és ellenérveket, nagy figyelmet szentelve elsődlegesen az alkotmányos követelményeknek - az általános

személyiségi jog keretében érvényesülő rendelkezési jognak, a jogbiztonságnak és a felek egyenjogúságának. Mindemellett tekintettel kell lennie a közösségi jogra és annak fejlődési irányára is. Ezt követően mérlegre kell tennie a Pp. alapelvi rendszerét, nem kizárva az esetleges módosítások lehetőségét. Mind ezt természetesen az határozza meg, hogy a jogalkotót milyen cél vezérli, az adott társadalmi és gazdasági viszonyok között melyik alapelvet preferálja.

Egy esetlegesen kialakítandó jövőbeli szabályozásnál a jogalkotó munkáját segítheti a külföldön megvalósult és kialakult szabályozási modellek elemzése is. A külföldi jog vizsgálatánál azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy egy-egy jogszabályi rendelkezést ne kiragadva, önmagában, hanem annak természetes környezetében és kontextusában vizsgáljunk. A német szabályozás például tipikus példája az alapelvek egymásnak feszülésének. A német eljárásjog kifejezetten szabályozza, hogy a jogi kérdések megváltozása nem minősül keresetváltoztatásnak, ez érvényesül az osztrák szabályozásban is. A francia jog, bár nem ellentmondásmentes tartalommal, de kifejezetten rendelkezik az alkalmazandó jogról, és ad iránymutatást a bíró részére. A kontradiktórius eljárás elvének keretében pedig mind a három vizsgált országban érvényesül az, hogy a bíró ítéletét csak olyan ténybeli, és ami a mi szempontunkból sokkal fontosabb, csak olyan jogi indokokra alapíthatja, amelyet a felekkel az eljárás folyamán megtárgyalt, megvitatott. Ez mind az eljárásjogi, mind az anyagi jogi kérdésekre kiterjed. Erre a szemléletmódra, amely nem csupán a felek egymás közötti, hanem a bíróság és a felek viszonylatában, a jogi kérdések vonatkozásában is biztosítja a kétoldalú meghallgatás elvének érvényesülését, hazánkban is érdemesebb lenne nagyobb hangsúlyt fektetni. Nálunk, menekülve a szocialista igazság-szolgáltatás valamennyi elemétől, az anyagi jogra is kiterjedő tájékoztatási kötelezettség hatályon kívül helyezése is hozzájárult a témával kapcsolatos anomáliák kialakulásához. Megfontolandó lenne ezen tájékoztatási kötelezettség visszahelyezése jogrendünkbe, nem csupán a tisztességes eljárás követelménye miatt, hanem abból a szempontból is, hogy a jogvita eldöntése szempontjából releváns és bizonyításra szoruló tények nem határozhatóak meg az anyagi jogszabályok nélkül.

A jövő lehetséges perspektíváit tekintve, amennyiben a jogalkotó kifejezett törvényi rendelkezést alkot a jogcímhez nem kötöttség mellett, felül kell vizs-

gálnia a törvény más rendelkezéseivel kialakult ellentmondásokat. Ebben az esetben rendelkeznie kellene arról, hogy a jogi minősítés változása nem jelent egyúttal keresetváltoztatást, kiküszöbölve ezzel egy, leendő ellentmondásos bírói gyakorlatot. A felek rendelkezési joga bár főszabály szerint nem érvényesülne a jogállítás felett, de nem lehet megtagadni azt a felektől, hogy valamely jogszabályi hivatkozás vizsgálatának mellőzését kifejezetten kérjék. Ez dilemmát okoz a német és az osztrák polgári eljárásjogban is. A felek esélyegyenlősége pedig a kontradiktórius eljárás keretében, az anyagi jogszabályokra is kiterjedő tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban valósulhatna meg. További megoldást jelenthet, ha a jogalkotó arról rendelkezik, hogy a keresetlevélben megjelölt érvényesíteni kívánt jog nem része az érdemi döntés korlátainak. Ehhez kapcsolódóan meg kellene vizsgálni, hogy tulajdonképpen milyen funkciót tölt be az érvényesíteni kívánt jog keresetben való megjelölése, érdemes-e ezt továbbra is fenntartani. Bár ilyen rendelkezést a francia jogban is találunk, de ott a törvény kifejezetten lehetőséget ad a bírónak a megfelelő jogszabályok alkalmazására. A perhatékonyaság elvének érvényesülését pedig más törvényi rendelkezésekkel lehetne biztosítani.

Amennyiben a felek rendelkezési jogát azonban kiterjesztjük a keresetben megjelölt jogállításra is (azaz a jogalkotó a kialakult bírói gyakorlattal ellentétesen döntene), felvetődik a kérdés, hogy a felek rendelkeznek-e az ehhez szükséges szakismeretekkel. Ebben az esetben két lehetőség áll nyitva előttünk függetlenül attól, hogy a felperes jogszabályi hivatkozással vagy körülírással határozza meg keresetének jogcímét: vagy csak a kötelező jogi képviselet eseteire alkalmazzuk a jogcímhez kötöttséget, amely viszont a per kezdeti szakaszában, elsőfokon a kereseti kérelem első elbírálása során néhány kivételtől eltekintve nem jelentene megoldást a problémára, vagy pedig valamennyi esetben. Ez utóbbi esetben azonban felvetődik a költségmentességi rendszer és az állami jogsegély átalakításának kérdése is, hiszen nem mindenki engedheti meg magának anyagilag, hogy vitás ügyével ügyvédhez forduljon.¹³⁹ Bizonytalan marad azonban az is, hogy a jogvita kimenetele, ha az egy meghatározott cím vizsgálatára korlátozódik, attól fog függeni, hogy sikerült-e az eljáró bíró gondolatainak megfelelő jogértelmezést megtalálni, és igen problematikusak lesznek azok az esetek, ahol a jogtudományban sincs kialakult egységes álláspont egy adott jogi dilemma megoldására. Sőt, a jogcímhez kötöttség esetében

igen erőteljesen kell számolni a *res iudicata* és a jogbiztonság, valamint a közösségi jog alkalmazásának problematikájával is.

Mindaddig, amíg azonban a megfelelő jogalkotói beavatkozás nem történik meg, a kérdés továbbra is elméleti síkon marad, és a tudomány csak a lehetséges érvek, ellenérvek és összefüggések, esetlegesen lehetséges megoldási javaslatok kidolgozására szorítkozhat. De hogy visszakapcsolódjunk Magyar Gézához, mindig is lesznek polgári eljárásjogunkban olyan problémák, amelyek anomáliákat okoznak és értelmezésre szorulnak, akkor is, ha olykor megoldhatatlannak. A bíró pedig addig is a hatályos jogszabályok alkalmazásával továbbra is mindennap helyt ad vagy éppen elutasít egy keresetet, és az igazság-szolgáltatás kereke forog tovább saját ellentmondásaival a régi mederben...

GYAKRABBAN HIVATKOZOTT MŰVEK JEGYZÉKE

Couchez, Gérard –Langlade, Jean
Pierre –Lebeau, Daniel: Procédure
civile. Dalloz, Paris, 1998.

Couchez – Langlade - Lebeau

Couchez, Gérard: Procédure civile
Dalloz, Paris, 2008.

Couchez

Fasching, Hans: Kommentar zu
Zivilprozessgesetzen 2. Band/2.
Teilband – 3. Band. 2., völlig
neubearb. Auflage, Manzsche
Verlag, Wien, 2003-2004.

Fasching

Feil, Erich – Kroisenbrunner,
Elke: Zivilprozessordnung –
Kurzkommentar für die Praxis.
Linde Verlag, 2003.

Feil-Kroisenbrunner

Gadó Gábor: Az eljárási igazsá-
gosság a polgári perben. Magyar Jog
2000. 1. szám, 18-43. oldal

Gadó

Gáspárdy László: Modern magyar
perjogtörténet. Harmadik, bővített
kiadás, Novotni Kiadó, Miskolc,
2003.

Gáspárdy I.

Gáspárdy László – Wopera Zsuzsa
– Kormos Erzsébet – Cserba Lajos –
Nagy Andrea – Harsági Viktória:
Polgári perjog általános rész. KJK-
Kerszöv, Budapest, 2003.

Gáspárdy II.

Guinchard, Serge –Ferrand,
Frédérique – Chainis, Cécil:
Procédure civile –
Droit interne et communautaire,
Dalloz, Paris, 2008.

Guinchard

Haupt Egon: A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben. Magyar Jog, 2000. 10. szám, 605-616. oldal

Haupt I.

Haupt Egon: És mégis jogcímhez kötött! – Válasz dr. Kovács László szerkesztő észrevételeire. Magyar Jog, 2000. 10. szám, 738-742. oldal

Haupt II.

Haupt Egon: A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján. Magyar Jog 2003. 9. szám, 546-552. oldal

Haupt III.

Kengyel Miklós: A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve

Kengyel I.

Kengyel Miklós: A polgári peres eljárás kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.

Kengyel II.

Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. Kilencedik, átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

Kengyel III.

Kiss Daisy - Németh János (szerk.): A Polgári Perrendtartás magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2007.

Kiss-Németh

Kiss Daisy: A polgári per titkai – Kérdések és válaszok a polgári Perrendtartás Általános Részéből. HVGORac Kiadó, Budapest, 2006.

Kiss I.

Complex Jogtár – a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez fűzött magyarázat

KOMM

Igazságügyi és Rendészeti Miniszter - IRM/CGKFO/2007/FJSZ/128.

Koncepció a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvénynek az elektronikus eljárás bevezetését és a perek gyorsítását célzó módosításáról. 2007. január (kézirat)

Kovács László: Mit is jelent a bíróság jogcímhez kötöttsége? – Észrevételek dr. Haupt Egon cikkére. Magyar Jog, 2003. 9. szám, 552-554. oldal

Lüke, Gerhard – Wax, Peter: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen Band 1, Aktualisierungsband ZPO-Reform 2002 und weitere Reformgesetze. 2. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2000/2002.

Musielak, Hans-Joachim: Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. 3., neubearb. Auflage, Verlag Franz Vahlen, München, 2002.

Petrik Ferenc: Polgári eljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára I. kötet II. kiadás, HVG-Orac Kiadó, Budapest,

Koncepció

Kovács I.

Lüke-Wax

Musielak

Petrik

Rechberger, Walter – Simotta,
Daphne-Ariane: Grundriss des
österreichischen Zivilprozessrechts.
6., ergänzte Auflage, Manzsche
Verlag, Wien, 2003.

Rechberger/Simotta

Rechberger (Hrsg.):
Kommentar zur ZPO.3. Auflage,
SpringerWienNewYork, 2006.

Rechberger

A Polgári Perrendtartásról szó-
ló törvény magyarázata I-II. kötet
(szerk.: Szabó Imre), Magyar Hivata-
los Közlönykiadó, Budapest, 2007.

Szabó

Schellhammer, Kurt: Zivilprozess
Gesetz – Praxis – Fälle. 12. Auflage,
C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2007.

Schellhammer

Stein/Jonas: Kommentar zur
Zivilprozessordnung Band 3-4. 22.
Auflage, Mohr Siebeck, 2004/2007-
2008.

Stein/Jonas

Tölg-Molnár László: Polgári eljá-
rásjog I. Novissima Kiadó, Budapest,
2005.

Tölg-Molnár

BIBLIOGRÁFIA

Felhasznált magyar szakirodalom:

Complex Jogtár – a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez fűzött magyarázat

Igazságügyi és Rendészeti Miniszter - IRM/CGKFO/2007/FJSZ/128.

Koncepció a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvénynek az elektronikus eljárás bevezetését és a perek gyorsítását célzó módosításáról. 2007. január

A Polgári Perrendtartásról szóló törvény magyarázata I-II. kötet

Szerk.: Szabó Imre

Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.

Bíró Endre: Jogi szótár

Dialog Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2006.

Drexlerné Karcub Edit: Jogcímhez kötöttség a polgári eljárásban a bírói gyakorlat tükrében

In: 50 éves a Polgári Perrendtartás – a Debreceni és a Miskolci egyetemek Polgári Eljárásjogi Tanszékének közös szervezésében megrendezett jubileumi konferencia kiadványa

Novotni Kiadó, Miskolc, 2003, 43-53. oldal

Farkas József – Kengyel Miklós: Bizonyítás a polgári perben

KJK-Kerszöv, Budapest, 2005

Gadó Gábor: Az eljárási igazságosság a polgári perben

Magyar Jog 2000. 1. szám, 18-43. oldal

Gáspárdy László: Modern magyar perjogtörténet

Harmadik, bővített kiadás, Novotni Kiadó, Miskolc, 2003.

Gáspárdy László – Wopera Zsuzsa – Kormos Erzsébet – Cserba Lajos – Nagy Andrea – Harsági Viktória: Polgári perjog általános rész
KJK-Kerszöv, Budapest, 2003.

Gyekiczky Tamás – Kormos Erzsébet – Köblös Adél – Molnár Judit – Nagy Adrienn – Wallacher Lajos – Wopera Zsuzsa: Az Európai Unió polgári eljárásjoga
Complex Kiadó, Budapest, 2007.

Hargitai József: Jogi fogalomtár
Közlöny Kiadó, Budapest, 2005.

Haupt Egon: A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben
Magyar Jog, 2000. 10. szám, 605-616. oldal

Haupt Egon: És mégis jogcímhez kötött! – Válasz dr. Kovács László szerkesztő észrevételeire
Magyar Jog 2003. 12. szám, 738-742. oldal

Haupt Egon: A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján
Magyar Jog 2003. 9. szám, 546-552. oldal

Juhászné Zvolenszki Anikó: Polgári eljárásjogunk egyes időszerű alapelveiről
In: Acta Universitatis Szegediensis; Acta juridica et Politica, Tomus LVIII., Fasciculus 1-41. - Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Szeged, 2000.

Kengyel Miklós (szerk.): A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve
KJK-Kerszöv, Budapest, 2005.

Kengyel Miklós: A polgári peres eljárás kézikönyve
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.

Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog
Kilencedik, átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2008.

Király Lilla: Polgári eljárásjog I. kötet
Dialóg Campus kiadó, Budapest - Pécs, 2003.

Kiss Daisy - Németh János (szerk.): A Polgári Perrendtartás magyarázata
Complex Kiadó, Budapest, 2007

Kiss Daisy: A polgári per titkai – Kérdések és válaszok a polgári Perrendtartás
Általános Részéből
HVGOrac Kiadó, Budapest, 2006.

Kiss Zoltán: A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp.
1995. évi módosítása után
Magyar Jog 1998. 2. szám, 84-90. oldal

Kovács László: Mit is jelent a bíróság jogcímhez kötöttsége? – Észrevételek dr.
Haupt Egon cikkére
Magyar Jog, 2003. 9. szám, 552-554. oldal

Osztovits András: Az előzetes döntéshozatalai eljárás legfontosabb elméleti és
gyakorlati kérdései
KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.

Petrik Ferenc: Polgári eljárásjog – Kommentár a gyakorlat számára I. kötet
II. kiadás, HVG-Orac Kiadó, Budapest

Pócza Róbert: Bírói aktivizmus helyett tisztességes eljárást!
Magyar Jog 2007. 4. szám, 223-233. oldal

Pokol Béla: Jogelmélet
Századvég, Budapest, 2005.

Tölg-Molnár László: Polgári eljárásjog I.
Novissima Kiadó, Budapest, 2005.

Felhasznált osztrák szakirodalom:

Doralt, Werner – Stumvoll, Heinrich: Kodex des österreichischen Rechts – Zivilgerichtlichen Verfahren 2008/2009. (Gesetzessammlung)
26. Auflage, LexisNevis ARD Orac, Wien, 2008.

Fasching, Hans: Kommentar zu Zivilprozessgesetzen 2. Band/2. Teilband – 3. Band
2., völlig neu bearbeitete Auflage, Manzsche Verlag, Wien, 2003-2004.

Feil, Erich – Kroisenbrunner, Elke: Zivilprozessordnung – Kurzkomentar für die Praxis
Linde Verlag, 2003.

Rechberger, Walter – Simotta, Daphne-Ariane: Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts
6., ergänzte Auflage, Manzsche Verlag, Wien, 2003.

Rechberger (Hrsg.): Kommentar zur ZPO
3. Auflage, SpringerWienNewYork, 2006.

Stohanzl, Rudolf: Zivilprozessgesetze
9., völlig neu bearbeitete Auflage, Manzsche Verlag, Wien, 2002.

Felhasznált német szakirodalom:

Gehrlein, Markus: Zivilprozessrecht nach der ZPO- Reform 2002
Verlag C.H. Beck, München, 2001.

Lüke, Gerhard – Wax, Peter: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen Band 1, Aktualisierungsband ZPO-Reform 2002 und weitere Reformgesetze
2. Auflage, Verlag C.H. Beck, München, 2000/2002.

Musielak, Hans-Joachim: Kommentar zur Zivilprozessordnung mit
Gerichtsverfassungsgesetz

3., neubearbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen, München, 2002.

Paulus, Cristoph G.: Zivilprozeßrecht – Erkenntnisverfahren und
Zwangsvollstreckung

2., überarbeitete und aktualisierte Auflage, Springer Verlag, 2000.

Schellhammer, Kurt: Zivilprozess Gesetz – Praxis – Fälle

12. neubearbeitete Auflage, C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2007.

Stein/Jonas: Kommentar zur Zivilprozessordnung Band 3-4.

22. Auflage, Mohr Siebeck, 2004/2007-2008.

Felhasznált francia szakirodalom:

Gérard Couchez – Jean Pierre Langlade – Daniel Lebeau: Procédure civile
Daloz, Paris, 1998.

Serge Guinchard – Frédérique Ferrand – Cécil Chainis: Procédure civile –
Droit interne et communautaire
Daloz, Paris, 2008.

Gérard Couchez : Procédure civile
Daloz, Paris, 2008

JEGYZETEK

- 1 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (a továbbiakban: Pp.)
- 2 Juhászné Zvolenszki Anikó: Polgári eljárásjogunk egyes időszzerű alapelveiről, 260. o.; In: Acta Universitatis Szegediensis, Acta juridica et Politica, Tomus LVIII., Fasciculus 1-41. - Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Szeged, 2000. (a továbbiakban: Juhászné)
- 3 Pócza Róbert: Bírói aktivizmus helyett tisztességes eljárást!, 226-227. o. - Magyar Jog 2007. 4. szám, 223-233. (a továbbiakban: Pócza); Juhászné: 271-272. o., 276. o.; Gáspárdy I. 43. o.
- 4 Kovács I. 553. o.
- 5 Drexlerné Karcub Edit: Jogcímhez kötöttség a polgári eljárásban a bírói gyakorlat tükrében, 48. o.; In: 50 éves a Polgári Perrendtartás – a Debreceni és a Miskolci egyetemek Polgári Eljárásjogi Tanszékének közös szervezésében megrendezett jubileumi konferencia kiadványa; Novotni Kiadó, Miskolc, 2003, 43-53. oldal (a továbbiakban: Drexlerné); Gadó 22. o.
- 6 Pócza 227. o.
- 7 Gadó 22. o.
- 8 A Legfelsőbb Bíróság Elvi Tanácsának határozatai I. kötet: 13-15. o. (szerk.: Nizsalovszky Endre)
- 9 Ennél az ügynél érdekesség lehet még az is, hogy a jogi minősítés nemcsak a követelés megítélhetőségére, de a bíróságok hatáskörére is kihat.
- 10 Szabó 622. o.; Kengyel III. 228. o.
- 11 A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
- 12 Szabó 829-830. o.
- 13 Szabó 489. o.
- 14 KOMM a Pp. 121. § (1) bek. c) pontjához; 220. §-ához; Kiss-Németh 724. o.; Kengyel III. 219. o.; Szabó 489. o.; Király 258. o.
- 15 Kiss I. 402. o.; Kengyel III. 219. o.
- 16 KOMM a Pp. 121. § (1) bek. c) pontjához
- 17 Kiss II. 85. o.
- 18 Kiss II. 402. o.; Gáspárdy I. 178. o., 188. o.
- 19 Kiss-Németh 1180. o.
- 20 Kengyel I. 37. o.
- 21 Konceptió, 31. o.; 40. o.
- 22 Kengyel I. 37. o.
- 23 Kengyel I. 36. o.
- 24 Kovács I. 554. o.
- 25 Bíró Endre: Jogi szótár, 223. o. Dialog Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2006.
- 26 Hargitai József: Jogi fogalomtár, 746. o. - Közlöny Kiadó, Budapest, 2005.
- 27 Király Lilla: Polgári eljárásjog I. kötet, 258. o. - Dialóg Campus kiadó, Budapest - Pécs, 2003. (a továbbiakban: Király); Szabó 489. o.; Kengyel I. 36-37. o.; Kiss-Németh: 724. o.; Petrik: 267. o.
- 28 Haupt I. 606. o.; 609. o.
- 29 Haupt I.: 607. o.; Haupt II. 740. o.
- 30 Haupt I. 607. o.; Haupt II. 738. o.
- 31 Magyarország kihirdette az 1993. évi XXXI. törvénnyel.
- 32 1949. évi XX. Törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
- 33 Gáspárdy II. 61-62. o., 244. o.; Tölg-Molnár 8-9. o.
- 34 Juhászné 263-264. o.; Kiss I. 110. o.; Kengyel III. 74. o.
- 35 Kengyel III. 75. o.

- 36 Gáspárdy II. 55. o.
- 37 Kiss-Németh 94. o., 96. o.
- 38 Kengyel II. 56. o.; Kiss II. 85. o.; Kengyel III. 76. o.
- 39 Gáspárdy II. 54. o.; Kiss I. 112. o.; Petrik 15. o.; Szabó 804. o.; Kegyel II. 494. o.
- 40 Szabó: 822-823. o.; Király 20. o., 257. o.; Juhászné 275. o.; Tölg-Molnár 415-416. o.; Kiss I.: 642. o.; Kiss-Németh: 1180. o., 1199-1201. o.; Kengyel III. 355. o., 357. o.
- 41 Kiss I. 113. o.; Gáspárdy II. 238. o.; Szabó 26. o.
- 42 Kiss-Németh 949. o.; Kengyel I. 21. o.
- 43 Kiss-Németh 949. o.; Tölg-Molnár 16. o., 321. o.; Gáspárdy II. 56-57. o.
- 44 Kengyel I. 23. o., 25. o.
- 45 KOMM a Pp. 3. § (3) bekezdéséhez; Tölg-Molnár 15. o., 320. o., 355. o.; Gáspárdy II. 58. o.; Kiss I. 114. o.
- 46 Király 236. o.; Kiss – Németh 103. o., 941. o.
- 47 Kengyel III. 80. o.
- 48 Kiss I. 85-86. o., 90. o.; Szabó 35. o.
- 49 Tölg-Molnár 22. o., 320. o.; KOMM a Pp. 7. §-ához; Király 29. o., 207. o.
- 50 Gáspárdy II. 58. o.
- 51 Király 21-22. o., 207-208. o.; Szabó 7. o., 36. o.; Gáspárdy II. 66-67. o.
- 52 Szabó 26. o.
- 53 Tölg-Molnár 466-468. o.; Gáspárdy II. 291. o.; Kiss I. 656. o.; Szabó 898. o.; Kiss-Németh: 1267. o.
- 54 Szabó 900. o.
- 55 Tölg-Molnár 466-468. o.; Gáspárdy II. 291. o.; Kengyel III. 366-367. o.; Szabó: 900-901. o.
- 56 KOMM a Pp. 229. §-ához; Szabó 901. o.
- 57 Kengyel III. 367-368. o.; Kiss-Németh 1270. o.; Kiss I. 657. o.
- 58 Szabó 903. o.
- 59 Drexlerné 45. o.
- 60 Haupt I. 607-608. o.
- 61 Kengyel I. 33. o.; Koncepció, 38. o.
- 62 Koncepció, 34. o., 38. o.
- 63 Gáspárdy II. 61-62. o., 244. o.; Tölg-Molnár 8-9. o.
- 64 Haupt I. 608. o.; Kengyel I. 36. o., 40. o.
- 65 Kiss-Németh 101. o.
- 66 Haupt I. 612. o.
- 67 Gáspárdy II. 8-9. o.
- 68 Haupt I. 612. o.
- 69 Koncepció, 37. o.; Kiss-Németh 100. o.
- 70 Koncepció, 37-38. o.; Kiss-Németh 100. o.
- 71 Koncepció, 35. o., 37. o.
- 72 Haupt I. 610. o.
- 73 Koncepció, 38. o.
- 74 Haupt I. 610-611. o.
- 75 Drexlerné 43-44. o.
- 76 Koncepció, 37. o.; Gadó 23. o.; Haupt I. 611. o.; Haupt II. 740. o.
- 77 Haupt I. 611. o.; Haupt II. 741. o.; Gadó 23. o.
- 78 Haupt I. 612. o.
- 79 726/E/2004. AB határozat; Kiss-Németh 100. o.
- 80 Kiss I. 85-86. o., 90. o.

- 81 Kengyel I. 38. o.
- 82 Kengyel I. 39. o.
- 83 Juhászné 275. o.
- 84 Tölg-Molnár 11. o., 414. o.; Petrik 267. o.
- 85 Kengyel I. 36-37. o.
- 86 Kovács I. 554. o.
- 87 Haupt I. 613. o.
- 88 Pokol 34. o., 140. o.
- 89 Koncepció, 39. o.
- 90 Koncepció, 39. o.
- 91 Gyekiczky Tamás – Kormos Erzsébet – Köblös Adél – Molnár Judit – Nagy Adrienn – Wallacher Lajos – Wopera Zsuzsa: Az Európai Unió polgári eljárásjoga, 228. o.; Complex Kiadó, Budapest, 2007. (a továbbiakban: EU)
- 92 Jeroen van Schijndel és Johannes Nicolaas Cornelis van Veen kontra Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten C-430/93. sz. ügyben 1995. december 14-én hozott ítélet (EBHT 1995., I-4075. o.)
- 93 Osztovits András: Az előzetes döntéshozatali eljárás legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdései, 30. o., 34. o. - KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005. (a továbbiakban: Osztovits); EU 230. o.
- 94 Osztovits 35. o.
- 95 Osztovits 36. o.; EU 230. o.
- 96 Rechberger/Simotta 169. o.
- 97 Zivilprozessordnung in Österreich (ZPO): Gesetz v. 1. 8. 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten RGBI I 1895/113, zuletzt novelliert (...)
- 98 Fasching III. 1115-1116. o.
- 99 Rechberger/Simotta 161-162. o.; Stohanzl, Rudolf: Zivilprozessgesetze, 314. o. - 9., völlig neu bearb. Auflage, Manzsche Verlag, Wien, 2002. (a továbbiakban: Stohanzl); Fasching III. 12-13. o.; Rechberger 1056. o.
- 100 Rechberger 1047. o.; Fasching III. 29. o.; 43. o.
- 101 Rechberger/Simotta 224-226. o.; Stohanzl 316. o.; Feil – Kroisenbrunner 524. o.
- 102 Fasching III. 60. o.; Stohanzl 316. o.
- 103 Rechberger/Simotta 340. o.
- 104 Rechberger/Simotta 255. o.
- 105 Stohanzl 316. o.; Feil – Kroisenbrunner 524. o.; Fasching III. 60. o., 1118-1119. o.; Rechberger 1056. o., 1063. o.
- 106 Rechberger 946-949. o.; Fasching II/2. 881. o., 883-884. o.
- 107 Fasching II/2. 840. o., 886-887. o.
- 108 Fasching II/2. 888-889. o., 891. o.
- 109 Fasching II/2. 894. o.; Rechberger: 948-949. o.
- 110 Zivilprozessordnung (ZPO): Ausfertigungsdatum: 12.09.1950 - Vollzitat: „Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), zuletzt geändert durch Artikel 8 des Gesetzes vom 12. August 2008 (BGBl. I S. 1666)“
- 111 Lücke – Wax 1060. o., 2005. o., 2009-2010. o.; Gehrlein, Markus: Zivilprozessrecht nach der ZPO-Reform 2002, 54. o. - Verlag C.H. Beck, München, 2001. (a továbbiakban: Gehrlein); Stein/Jonas IV. 1025-1030. o., 1464. o.; Musielak 806-807. o.
- 112 „Das Recht, von einem anderen ein Tun oder Unterlassen zu verlangen (Anspruch) (...)“
- 113 Schellhammer 63. o.; Stein/Jonas IV. 8-9. o., 18. o.

114 Lücke-Wax I. 1060. o., 1445-1446. o., 2005. o., 2009-2010. o.; Gehrlein 54. o.; Stein/Jonas IV. 10-11. o., 1025-1030. o., 1464. o.; Musielak 806-807. o.; Schellhammer 63. o., 69. o.

115 Ma már azonban egyre inkább az a tendencia figyelhető meg a BGH gyakorlatában, hogy a Streitgegenstand fogalma relativizálódik, és bizonyos esetekben a két elem közül csak az egyiket tartalmazza.

116 A *Gegenstand* nem azonos a *Streitgegenstand* fogalmával.

117 Lücke-Wax I. 1060. o.

118 Lücke-Wax I. 1089. o., 1593. o.

119 Schellhammer 157-158. o., 160. o.; Paulus 104. o.

120 Lücke-Wax I. 2013-2014. o.; Musielak 809. o.

121 Musielak 500. o.

122 Gehrlein 59. o.; Stein/Jonas III. 242-243. o., 259-260. o.

123 Schellhammer 187. o., 189. o., 193. o.; Stein/Jonas III. 245. o.

124 Schellhammer 6. o., 9. o.; Stein/Jonas III. 246. o.

125 Stein/Jonas III. 246. o.

126 Guinchard 606-607. o.; Couchez 242. o.

127 Nouveau code de procédure civile (5. 12. 1975)

128 Couchez – Langlade – Lebeau 119. o.

129 Azok az esetek, amikor a felperes nem jelöli meg követelésének jogi alapját, igencsak megritkultak azáltal, hogy az NCPC előírja a jogi minősítési kötelezettséget az eljárást megindító iratban (ezek közül is abban, ami a legtipikusabb eljárást megindító irat: assignation – idézés) (NCPC, 56. cikk 2. pont).

130 Guinchard 611. o.; Couchez – Langlade – Lebeau 119. o.

131 Guinchard 612. o.

132 Couchez – Langlade – Lebeau 118. o.; Couchez 241. o.

133 Couchez – Langlade – Lebeau 118-119. o.; Guinchard 608. o., 615-617. o., 624-626. o.; Couchez 242. o.

134 Couchez – Langlade – Lebeau 120. o.; Couchez 243. o.

135 Guinchard 635. o.

136 Guinchard 640. o.

137 Guinchard 642. o.

138 Guinchard 643. o.

139 Gadó 23. o.